อนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ
หลวงทรงวิทยาศาสตร์ (ทรง ประนิช)

ณ ฌาปนสถานคุรุสภาวัดสระเกศฯ พระนคร

วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๑๕

หลวงทรงวิทยาศาสตร์

ชาตะ : ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕

มรณะ : ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

ประวัติ

หลวงทรงวิทยาศาสตร์ (ทรง ประนิช) เป็นบุตรของหลวงพิไชยวารี และนางเวียน ประนิช เกิดเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ที่บ้านเลขที่ ๕๖๑๘ ตรอกศาลเจ้าแม่ประคู่ ลำเพ็ง อำเภอจักรวรรดิ์ จังหวัดพระนคร โดยได้รับการศึกษาดังนี้

พ.ศ. ๒๔๔๓	ได้เริ่มศึกษา ณ โรงเรียนครูไทร ที่ตรอกต้นไทร เรียนอยู่ ๒ ปี พออ่านออกเขียนได้
พ.ศ. ๒๔๔๕	ศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญอยู่ ๔ ปี
พ.ศ. ๒๔๔๘	บวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์ ในระยะนี้เรียนภาษาบาลีด้วย
พ.ศ. ๒๔๔๙	ศึกษาที่โรงเรียนราชวิทยาลัยสอบได้ชั้น ๖
พ.ศ. ๒๔๕๒	ศึกษาที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยสอบได้มัธยมสูง
พ.ศ. ๒๔๕๔	เป็นนักเรียนผึกสอนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ
พ.ศ. ๒๔๕๕	เตรียมตัวไปเรียนที่ประเทศอังกฤษ พอดีในระยะนี้อยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ หลวงทรงวิทยาศาสตร์อยู่ที่อังกฤษจนเรียนสำเร็จต่อมาสงครามเลิกจึงได้กลับเมืองไทยใน พ.ศ. ๒๔๖๒ และได้บรรจุเข้าเป็นอาจารย์ที่โรงเรียนสวนกุหลาบ
พ.ศ. ๒๔๕๖	เป็นครูตรีโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๔๖๒	เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๖๔ หลวงทรง ฯ ได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดบวรนิเวศวิหาร อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม โดยมีพระญาณวราภรณ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ และได้ลาสิกขา-บท เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ปีเดียวกันรวมเวลาในการอุปสมบท ๑๑๗ วันในระยะอุปสมบทนั้นสอบได้นักธรรมชั้นตรี

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดสุทธิวราราม

พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นอาจารย์กรมวิชาการ

พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นข้าหลวงตรวจการและอาจารย์ใหญ่ ร.ร. ประจำจังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นอาจารย์พิเศษสอนคำนวณ ร.ร. ฝึกหัดครูและโรงเรียนปทุมคงคา

พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นอาจารย์โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๗๙ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร และนายตรวจโรงเรียนสตรีทั้งหมด

พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และนาย-ตรวจโรงเรียนชายทั้งหมด

พ.ศ. ๒๔๘๒ ลาออกจากราชการรับบำนาญ

พ.ศ. ๒๔๘๖ ไปสอนโรงเรียนเตรียมอุดมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๘๙ ลาออก

ยศ

๓๐ ธันวาคม ๒๔๖๒ เป็นรองอำมาตย์ตรี

๓๑ ธันวาคม ๒๔๖๗ เป็นอำมาตย์ตรี

๒๑ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นรองผู้ตรวจการลูกเสือ

ศักดิ์

๓๐ ธันวาคม ๒๔๖๓ เป็นหลวงทรงวิทยาศาสตร์

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญที่ระลึก

๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๐	เบ็ญจมาภรณ์มงกุฎสยาม ชั้นที่ ๕
๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๐	เบ็ญจมาภรณ์ช้างเผือก
๙ พฤศจิกายน ๒๔๗๔	จตุรถาภรณ์มงกุฎสยาม
๑ มีนาคม ๒๔๘๐	ตติยาภรณ์มงกุฎสยาม
๒๐ กันยายน ๒๔๘๑	เหรียญจักรพรรดิมาลา
๒๔๗๖	เหรียญปราบกบฏ

ราชการพิเศษ

ระหว่างที่รับราชการนั้น หลวงทรงวิทยาศาสตร์ได้ปฏิบัติราชการพิเศษต่าง ๆ เช่น

๑. เป็นกรรมการกีฬาและกรรมการมวยนักเรียน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓–๒๔๗๖

๒. เป็นประธานกรรมการฟุตบอลทั้งสามรุ่น

๓. เป็นกรรมการมวยทุกรุ่น

๔. เป็นกรรมการชุมนุมลูกเสือครั้งแรกที่กรุงเทพ ฯ

๕. เป็นกรรมการและเลขานุการร่างหลักสูตร และประมวลการสอนวิทยาศาสตร์มัธยมกลางเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕

๖. เป็นกรรมการแก้ไขข้อบังคับสามัคยาจารย์ เมื่อ ๑๓ กันยายน ๒๔๗๕

ตอนเป็นเด็กนั้น หลวงทรง ฯ นับว่าเป็นคนมีโรคประจำตัวอยู่และเป็นคนผอมบางไม่แข็งแรง แต่พอโตขึ้นแล้วก็เป็นคนแข็งแรงดีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน

เมื่ออายุมากแล้วทำให้ร่างกายอ่อนกำลังลง จนในที่สุดท่านก็ถึงแก่กรรมด้วยโรคชรา เมื่อเวลา ๐๒.๐๐ น. ของวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ รวมอายุได้ ๗๙ ปีบริบูรณ์

การสมรส

๑. เมื่อกลับจากอังกฤษ เที่ยวกับเพื่อน ๆ ได้มีบุตรหญิงกับนางเนียน ๑ คน คือ นางสมร ดิศวัฒน์ ภรรยานายประสิทธิ์ ดิศวัฒน์ (ถึงแก่กรรม)

๒. สมรสกับนางสาววงษ์ คงคากุล มีธิดาบุญธรรมและบุตรธิดา ๓ คน คือ นางละออ สพันธพงษ์ (บุตรบุญธรรม) ภรรยานายอำนวย สพันธพงษ์ (ถึงแก่กรรม) นายทรงธรรม ประนิช (บุตรชาย) สามีนางกุสุมา ประนิช แพทย์หญิง แสงโสม สพันธพงษ์ (บุตรหญิง) ภรรยานายอำนวย สพันธพงษ์

๓. สมรสกับนางสาวสำอางค์ ภุชฌงค์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ (ไม่มีบุตรด้วยกัน)

มีหลานปู่ ๒ คน คือ

๑. เด็กชายสุพร ประนิช กำลังเรียนชั้น ป ๔

๒. เด็กชายพิชิต ประนิช ,, ,, ป ๓

มีหลานตา ๑ คน คือ

เด็กชายธนาธิป สพันธพงษ์

การทำบุญ

๑. เมื่ออายุ ๗๑ ปีบริบูรณ์ขึ้น ๗๒ ปี ได้บริจาคที่ดินจำนวน ๓๔๒ ตารางวา โฉนดที่ ๑๕๔๙๙ ต. อ้อมน้อย อ. กระทุ่มแบน จ. สมุทรสาคร ให้คุรุสภา และได้บริจาคหนังสือตำราจำนวน ๑๒๘ เล่ม ให้ห้องสมุดคุรุสภา

๒. อายุ ๗๔ ปีขึ้น ๗๕ ปี ได้บริจาคที่ดินจำนวน ๕ ไร่ ๒ งาน ๘ ตารางวา โฉนดเลขที่ ๓๑๗๒ อ. เมือง จ. ฉะเชิงเทรา ให้กระทรวงศึกษาธิการ และบวชลูกชาย

ที่วัดบวรนิเวศน์วิหาร ทำบุญฉลองที่โรงพยาบาลสงฆ์มอบเงินให้บำรุงโรงพยาบาลสงฆ์ ๒๓๐๐ บาท

๓. เมื่ออายุ ๗๕ เต็มขึ้น ๗๖ ได้บวชพระภิกษุทรงศักดิ์โพธิประเทศ (บิดามารดาถึงแก่กรรม) บวชสามเณร (หลานภรรยา) ๑ รูป โดยนางสำอางค์ ประนิช ภรรยา เป็นตัวแทนและรับอุปการะส่งพระเรียนจนถึงปัจจุบันและต่อ ๆ ไป

๔. ทอดผ้าป่า ๒ ครั้ง เพื่อหาเงินสร้างอาคารเรียนให้แก่ ร.ร. นาเรียงวิทยาคม ที่หมู่บ้านนาเรียง อ. กมลาไสย จ. กาฬสินธุ์ โดยนางสำอางค์ ประนิช ภรรยา เป็นตัวแทน จนปัจจุบันอาคารเรียนสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเพราะได้งบประมาณจากกระทรวงศึกษาด้วย

๕. ทอดกฐินและผ้าป่าที่วัดสระบัว บ้านหนองชาติ จังหวัดขอนแก่น เพื่อร่วมหาเงินสร้างศาลาการเปรียญสำหรับใช้เป็นประโยชน์ทั้งทางราชการและการศาสนา ซึ่งสำเร็จไปแล้วประมาณ ๙๐% โดยนางสำอางค์ ประนิช ภรรยาได้เป็นตัวแทน

พฤษภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตย์ทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

พระนิพนธ์ของสมเด็จกรมประปรมานุชิตชิโนรส

ข้าพเจ้ามีความยินดี และขอขอบพระคุณเป็นล้นพ้นที่คุณนายท่านอนุญาตให้ข้าพเจ้าแสดงความคิดเห็น และแสดงออกอย่างจริงใจ ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้รับดวงตาจากคุณหลวงผู้ล่วงลับและคุณนายผู้มีความกรุณาเป็นอย่างมากในชีวิตข้าพเจ้า

คุณหลวงทรงวิทยาศาสตร์ท่านได้จากโลกนี้ไปอย่างไม่มีวันกลับมาอีก ซึ่งก็เป็นธรรมดาของสรรพสัตว์ทั้งหลายซึ่งมีเกิดเป็นเบื้องต้น และดับสลายเป็นที่สุด ชีวิตทุกชีวิตย่อมจะหนีความตายไปไม่พ้น ถึงแม้ว่าคุณหลวงท่านจากโลกนี้ไป ท่านก็ได้ประกอบคุณความดีของท่านไว้เป็นเครื่องประดับโลกแล้วอย่างสมบูรณ์ และยิ่งไปกว่านั้นท่านยังได้บริจาคดวงตาของท่านไว้ในโลกนี้ให้แก่ผู้มืดบอดทั้งหลายให้กลับมองเห็นโลกอีกครั้งหนึ่ง โดยที่ท่านไม่รู้ ไม่จำกัดว่าใครจะได้รับ จะเป็นบุตร หลาน มิตร หรือแม้แต่ศัตรูท่านก็ให้ทั้งนั้น ท่านเป็นบุคคลที่มีจิตใจสูง ท่านต้องการเอาความดี ความเมตตากรุณาของท่านประดับไว้ในโลกอย่างยากที่จะหาเหมือนท่านได้ สมดังพระนิพนธ์ที่ได้อัญเชิญมาลงไว้ข้างบนนั้น

อนึ่ง ท่านได้บริจาคดวงตาของท่านให้แก่ศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทยนั้น เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าท่านได้ร่วมมือกับสภากาชาดไทยและวงการแพทย์ เพื่อให้งานด้านนี้เจริญก้าวหน้า เพื่อให้ชีวิตใหม่ โลกใหม่ แก่ผู้มืดบอดทั้งหลาย

ด้วยอำนาจบุญกุศลที่คุณหลวงท่านได้ทำไว้ ขอให้ดวงวิญญาณของท่านจงประสบความสุขในสัมปรายภพ ชื่อว่าความทุกข์ขออย่าให้มี.

สภากาชาดไทย

สำนักงานกลาง ตึกบริพัตร โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ พระนคร

หลวงทรงวิทยาศาสตร์ เป็นผู้ที่มีความคิดก้าวหน้าและเล็งเห็นคุณประโยชน์ของการอุทิศดวงตาเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ตาพิการ จึงได้แสดงความจำนงอุทิศดวงตาให้ไว้แก่ศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทย และยังได้ชักชวนผู้อื่นให้อุทิศดวงตาด้วย นับว่าท่านได้บำเพ็ญประโยชน์ให้ศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทยเป็นอันมาก

เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๔ ศูนย์ดวงตา ฯ ได้รับแจ้งจากภริยาของคุณหลวงให้ไปรับดวงตาของหลวงทรงวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้ถึงแก่กรรมแล้ว ศูนย์ดวงตา ฯ จึงได้ไปรับดวงตาและมอบให้จักษุแพทย์โรงพยาบาลรามาธิบดี และโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ทำการผ่าตัดเปลี่ยนให้ผู้ป่วยตาดำพิการสองคน บัดนี้ผู้ป่วยทั้งสองสามารถมองเห็นได้ดีแล้ว

ข้าพเจ้ารู้สึกเสียดายที่ไม่เคยพบปะกับหลวงทรงวิทยาศาสตร์ และได้ทราบถึงคุณความดีของคุณหลวง ก็ต่อเมื่อท่านได้ถึงแก่กรรมไปเสียแล้ว ถึงแม้ว่าคุณหลวงได้จากโลกนี้ไปแล้วโดยไม่มีวันกลับคืนมา แต่คุณความดีที่ได้บำเพ็ญด้วยเมตตาจิตนั้นจะปรากฏอยู่ตลอดไป และผู้ที่ได้รับดวงตาทั้งสองคนย่อมจะระลึกไปตลอดชีวิตว่า แสงสว่างที่เขาได้รับนั้นเป็นแสงสว่างจากจิตใจอันประเสริฐของหลวงทรงวิทยาศาสตร์

ขอให้บุญกุศลที่หลวงทรงวิทยาศาสตร์ได้บำเพ็ญไปแล้ว จงเป็นผลสนองให้ท่านประสบสุขในสัมปรายภพ

พระองค์เจ้าสุขุมาภินันท์

ประธานกรรมการศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทย

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

"แด่คุณหลวง"

กรรมเป็นสมบัติของมนุษย์ทุกรูปทุกนาม ชีวิตและร่างกายของมนุษย์ก็ต้องเป็นไปตามกรรม ไม่สามารถขัดขืนหรือหลีกหนีไปได้ คุณหลวงก็เป็นผู้หนึ่งที่ต้องเป็นไปตามกฎของกรรม การถึงแก่กรรมของคุณหลวง เป็นการแสดงถึงของกฎธรรมดาประการหนึ่ง เราทั้งหลายควรพึงนำไปเป็นคติสอนใจว่า "เอวํภาวี เอวํ อนตีโต"

เราจะต้องเป็นแบบนี้ หนีจากแบบนี้ไปไม่ได้

อนึ่ง เมื่อคุณหลวงยังมีชีวิตอยู่ได้ประกอบคุณงามความดีไว้มาก และแม้เสียชีวิตแล้วก็ยังได้อุทิศดวงตาให้เป็นธรรมทานแก่ผู้อื่น นับว่าได้ทำประโยชน์ให้แก่ตัวเอง แก่วงศ์ตระกูล และแก่ผู้อื่นในคราวทั้งมีชีวิตอยู่ตลอดจนล่วงลับไปแล้ว

การบริจาคดวงตาอุทิศให้แก่ผู้อื่นนั้น ถือว่าเป็นบุญกุศลอันสำคัญยิ่ง ดวงตาคือ ดวงประทีปที่ให้แสงสว่างแก่มนุษย์ ถ้าขาดดวงตาเสียแล้วจะทำให้ผู้นั้นตกอยู่ในโลกมืด มันแสนเวทนาและน่าสงสารสักเพียงใด การที่คุณหลวงได้สละดวงตาให้นั้นได้ทำให้ผู้ที่อยู่ในโลกมืดกลับสว่างขึ้นมาอีก เปรียบเหมือนได้ช่วยผู้ตกนรกทั้งเป็น นับเป็นคุณประโยชน์อย่างอนันต์

"ดวงตา" เป็นสิ่งสำคัญอันหาค่ามิได้ของมนุษย์ คนถึงจะมีกำลังวังชาสักปานใด ถ้าขาดดวงตาเสียแล้วก็นับว่ายังเสียเปรียบผู้อื่นอยู่เสมอ เพราะฉนั้น ดวงตาจึงเป็นมรรคาแห่งปัญญาอันสำคัญทางหนึ่ง

อาตมาเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับบริจาคดวงตาจากคุณหลวง จึงขออุทิศผลบุญอันอาตมาได้บำเพ็ญมาแล้ว กำลังบำเพ็ญและจะบำเพ็ญต่อไปในบรรพชิตเพศ ตลอดด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลที่คุณหลวงได้บำเพ็ญมาเองก็ดี จงเป็นพลวปัจจัยให้ดวงวิญญาณของคุณหลวงจงไปสู่สุคติภพ

พระมหาสมบูรณ์ สุปุญฺโญ

วัดบวรนิเวศวิหาร

๒๗ พ.ย. ๑๔

คำไว้อาลัย

จาก	ไปไกลยิ่งแล้ว	แลลับ
ไป	อย่างไม่เหลียวกลับ	สู่เหย้า
ไกล	สุดที่จักนับ	วันคื่น คืนมา
ลับ	สู่สุขคติเข้า	สู่ด้าว แดนสวรรค์

ห้าตุลาทุกทุกปี	ตัวข้านี้ทำบุญ	เพื่อส่งหนุนอายุท่าน
ทุกปีผ่านด้วยดี	ปีหนึ่งสี่จัดหา	หวานคาวมาเตรียมไว้
ให้ท่านใส่บาตรเช้า	แต่พอเข้าวันที่สี่	ยี่สิบสี่นาฬิกา
ท่านก็มามีอาการ	หอบประมาณหนึ่งชั่วโมง	หนึ่ง น. ตรงมือเท้าเย็น
ดิฉันเห็นอาการ	เพราะเฝ้าท่านตลอดมา	ด้วยใจข้า ฯ แสนห่วง
กลัวท่านล่วงลับไป	วิ่งขวักไขว่โทรศัพท์	ให้ลูกรับหมอมา
แต่เวลาผ่านไป	ล่วงได้ ๑ ชั่วโมง	สองนาฬิกาตรงพอดี
ท่านไม่มีลมปราน	ในอาการนอนสงบ	สองมือจบหว่างทรวง
เหมือนดังง่วงนอนหลับ	แต่ท่านลับไปแล้ว	ให้ตรงแน่วสู่สวรรค์
ขอท่านพบสุขคติ	ตัวข้าสิแสนช้ำ	แต่พยายามกลืนกล้ำ
ข่มไว้เพื่อสร้างกุศล		

ท่านเจ็บป่วยเสมอมาซึ่งดิฉันก็ได้รับความกรุณาจาก คุณหมอทวี ตุมราศวิน ได้ช่วยดูแลรักษาให้ท่านได้ปลอดภัยมาทุกครั้ง จนท่านเองนิยมนับถือยกย่องว่าเป็น หมอเทวดา ในครั้งนี้ท่านเริ่มป่วยในตอนเย็นวันอาทิตย์ที่ ๓ ตุลาคม เวลาประมาณ ๕ โมงเศษ ด้วยอาการท้องเดินและอาเจียร คุณหมอทวีได้มาตรวจอาการและให้ยาจนหยุดแล้ว วันจันทร์ที่ ๔ ท่านลุกพูดคุยและทานอาหารได้พอประมาณ แต่จิตรใจของท่านคอยหวั่นเกรงว่าจะอยู่ไม่ถึงอายุ ๘๐ปี ในตอนเย็นวันนี้ได้ปรึกษากันว่าถ้าท่านเป็นมากก็ขอให้เข้ารักษาที่โรงพยาบาล เพราะดิฉันคนเดียวไม่มีใครจะได้อยู่ใกล้หมอและพยาบาลเฝ้าด้วย ท่านบอกว่าไม่เป็นอะไรมากไม่ยอมเข้าโรงพยาบาล ขอให้ดิฉันปรึกษาคุณหมอทวีในตอนเช้าวันที่ ๕ เพื่อให้ส่งหมอผู้ช่วยคนใดคนหนึ่งมาดูแลแทนก็เกรงว่าคุณหมอทวีจะไม่ว่าง แต่ยังไม่ทันได้ปรึกษาคุณหมอ ท่านก็มาหนีไปเสียก่อนด้วยอาการสงบเหมือนคนนอนหลับในเวลา ๒ นาฬิกาตรง วันที่ ๕ ตุลาคม ซึ่งเป็นวันคล้ายวันเกิดของท่าน นับว่าท่านได้หมดอายุตามดวงชตาของท่าน

เมื่อท่านสิ้นไปแล้ว ดิฉันได้รับความกรุณาจากเลขาศูนย์ดวงตา คุณหมอทวี คุณหญิงประสาทธาตุการณ์ ผู้จัดการและคณะครูโรงเรียนผดุงดรุณี – โปร่งใจ และญาติมิตรได้ช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่ง

ทั้งนี้ ดิฉันขอกราบขอบพระคุณต่อทุก ๆ ท่านที่ได้กรุณาช่วยเหลือในการร่วมบำเพ็ญกุศลให้แด่ท่าน และกราบขอประทานอภัย ขออภัย ในสิ่งบกพร่องบางอย่างที่ได้บกพร่องและผิดพลาดในครั้งนี้ด้วย

ขอผลบุญกุศลจงส่งวิญญาณของท่านให้ประสพแด่ความสุขในสุขคติภพชั่วนิจ-นิรันดร์

จากภรรยา

คำไว้อาลัย

อันความกรุณาปราณี
จะมีใครบังคับก็หาไม่
หลั่งมาเองเหมือนฝนอันชื่นใจ
จากฟากฟ้าสุราลัยสู่แดนดิน

ของล้นเกล้า ฯ ร. ๖

คุณนายผู้ภริยาก็เป็นผู้มีกตเวทีที่ควรแก่การสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง คุณหลวงผู้สามีเป็นผู้มีเมตตาจิตบริจาคดวงตาเปรียบเสมือนผู้ที่ได้ทำกิจค้างไว้ คุณนายผู้มีกตเวทียังติดตามเยี่ยมถามทุกข์สุขผู้ที่ได้รับดวงตาจากคุณหลวงผู้สามี ความจริงคุณหลวงท่านได้ทำของท่านเสร็จแล้ว แต่คุณนายท่านพยายามเสริมมหากุศลอันนี้ให้มีอานิสงส์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป อุปมาเหมือนชาวสวนผู้ปลูกผลไม้หากปลูกแล้วไม่มีผู้ปฏิบัติรักษาหมั่นรดน้ำพรวนดิน ผลก็จะไม่งอกงาม มีดอกผลก็ไม่ดกไม่โตเท่าที่ควร ต่อเมื่อได้รดน้ำพรวนดินผลไม้ก็จะดกและผลโต จากความกรุณาของท่านสมกับพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมาลงไว้ข้างบนนั้น สมเป็นศรีภริยาที่เรียกว่าเมียแก้ว สมควรที่จะนำเอาไปเป็นแบบอย่างแก่บุตรหลานและเยาวชนรุ่นหลังต่อไป

ส่วนข้าพเจ้าผู้ได้รับดวงตาจากคุณหลวงและน้ำใจจากคุณนายท่านนั้นเล่าเสมือนน้ำทิพย์ชะโลมใจยากที่จะหาคำใดมากล่าวให้สมกับความเมตตากรุณาจากท่านทั้งสองได้ เหมือนได้ชีวิตในโลกใหม่ โลกแห่งแสงสว่าง โลกแห่งความกรุณาปราณี ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะพึงใช้ดวงตาของท่านนี้ในทางสุจริตอยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรมอันดีงามให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาจนกว่าชีวิตนี้จะหาไม่

แวว เพชรสุข
ลพบุรี

พระพุทธศาสนาสอนอย่างไร

— พระพุทธศาสนาสอนให้พยายามพึ่งตัวเอง ไม่ให้มัวเมาคิดแต่จะพึ่งผู้อื่น

— พระพุทธศาสนาสอนให้ทำความดีเพราะเห็นแก่ความดี ไม่ใช่ทำด้วยความโลภ คืออยากได้สิ่งตอบแทน หรือทำด้วยความหลง คือไม่รู้ความจริง บางครั้งนึกว่าดีแต่กลายเป็นความชั่ว

— พระพุทธศาสนาสอนให้มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน ยิ่งสำหรับคฤหัสถ์ การตั้งเนื้อตั้งตัวได้ต้องมีความขยันหมั่นเพียรเป็นข้อแรก

— พระพุทธศาสนาสอนให้มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่นให้เอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

— พระพุทธศาสนาสอนว่า การอยู่ในอำนาจผู้อื่นเป็นทุกข์ จึงสอนให้มีอิสรภาพ ทั้งภายนอกและภายใน อิสรภาพภายใน คือไม่เป็นทาสของกิเลสหรือถ้ายังละกิเลสไม่ได้ ก็อย่าถึงกับปล่อยให้กิเลสบังคับมากเกินไป

— พระพุทธศาสนาสอนให้เอาชนะความชั่วด้วยความดี ให้ระงับเวรด้วยการไม่จองเวร และในขณะเดียวกันก็พยายามทำตนอย่าให้มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับผู้อื่นให้รู้จักผูกไมตรีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน

— พระพุทธศาสนาสอนให้ประกอบเหตุ คือลงมือทำเพื่อให้เกิดผลที่มุ่งหมาย ไม่ใช่ให้คิดได้ดีอย่างลอย ๆ โดยคอยพึ่งโชคชาตา หรืออำนาจลึกลับใด ๆ

— พระพุทธศาสนาสอนให้ลงมือปฏิบัติ เพื่อจะได้รู้แจ้งผลดีด้วยตนเอง ไม่ต้องเดาว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ตราบใดยังเดาอยู่ ตราบนั้นยังไม่ชื่อว่ารู้ความจริง

— พระพุทธศาสนาสอนให้มีความอดทนต่อสู้กับ ความยากลำบากและอุปสรรคทั้งหลาย ไม่เป็นคนอ่อนแอ พอพบอุปสรรคก็วางมือทิ้ง ถือว่าความอดทนจะนำประโยชน์และความสุขมาให้

— พระพุทธศาสนาสอนมิให้เชื่ออะไรอย่างงมงายไร้เหตุผล ให้ใช้ปัญญากำกับความเชื่ออยู่เสมอ นอกจากนั้นยังสอนให้รู้จักพิสูจน์ความจริง ด้วยการทดลองปฏิบัติและพิจารณาอย่างถี่ถ้วน

— พระพุทธศาสนาสอนกว้างกว่าเทศบาลและรัฐบาล คือเทศบาลปกครองท้องถิ่น รัฐบาลปกครองประเทศ โดยสอนให้มีโลกบาลคือธรรมอันปกครองโลก ได้แก่หิริความละอายแก่ใจและโอตตัปปะความเกรงกลัวต่อบาปทุจริต

— พระพุทธศาสนาสอนให้มีสติกับปัญญาคู่กัน คือให้มีเฉลียวคู่กับฉลาด ไม่ใช่เฉลียวอย่างเดียว หรือฉลาดอย่างเดียว จึงสอนให้มีสติกับสัมปชัญญะคู่กัน และถือว่าเป็นธรรมมีอุปการะมาก

— พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ เช่นที่สอนให้เคารพในการศึกษา ให้มีการสดับตรับฟังมาก ให้คบหาผู้รู้หรือคนดีและสนใจฟังคำแนะนำของท่าน โดยเฉพาะได้สอนว่า ไม่สรรเสริญความหยุดอยู่ในคุณความดี สรรเสริญแต่ความเจริญก้าวหน้า

— พระพุทธศาสนาสอนให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งทางวัตถุและทางน้ำใจ เพื่อจะได้อยู่เป็นผาสุกร่วมกันในสังคม

— พระพุทธศาสนาสอนมิให้ปลูกศัตรูหรือมองเห็นใครต่อใครเป็นศัตรู โดยเฉพาะไม่สอนให้เกลียดชังคนนับถือศาสนาอื่น จึงนับว่าเป็นศาสนาที่มีใจกว้างขวาง

— พระพุทธศาสนาสอนมิให้ใช้วิธีอ้อนวอนบวงสรวงเพื่อให้สำเร็จผล แต่สอนให้ลงมือทำเพื่อให้เกิดผลที่มุ่งหมายนั้น ให้ถูกทาง

— พระพุทธศาสนาสอนให้มองโลก โดยรู้เท่าทันความจริงที่ว่า มีความไม่เที่ยงแท้ถาวร ทนอยู่ไม่ได้และไม่ใช่ตัวตน ที่พึงยึดถือ จะได้มีความปลอดโปร่งใจ ไม่ยึดมั่นจนเกินไป ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ได้โดยง่าย

— พระพุทธศาสนาสอนให้ถือธรรมคือความถูกความตรงเป็นใหญ่ ไม่ให้ถือตนเป็นใหญ่ หรือถือโลกเป็นใหญ่ พูดง่าย ๆ ก็คือไม่ถือบุคคลเป็นสำคัญ แต่ถือธรรมหรือความถูกความตรงเป็นสำคัญ

— พระพุทธศาสนาสอนปรมัตถ์ คือประโยชน์อย่างยิ่ง คือให้รู้จักความจริงที่เป็นแก่น ไม่หลงติดอยู่ในความสมมติต่าง ๆ เช่น ลาภ ยศ เป็นต้น แต่ในการเกี่ยวข้องกับสังคมก็สอนให้รู้จักรับรองสมมติทางกาย และทางวาจาตามสมควร เช่น เมื่อเข้าประชุมชน ให้ทำตนให้เข้าได้กับประชุมชนนั้น ๆ ให้ใช้ถ้อยคำให้ถูกตามสมมติบัญญัติ ไม่ใช่เมื่อถือว่า ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขาแล้ว ก็เลยเข้ากับใครไม่ได้ การที่พระพุทธศาสนายั่งยืนมาได้ ก็เพราะถึงคราวรับรองสมมติบัญญัติก็รับรองตามสมควร ถึงคราวสอนให้รู้เท่าสมมติบัญญัติก็ให้สอนใจมิให้ติดให้หลงจนเป็นเหตุมัวเมางมงาย

— พระพุทธศาสนาสอนธรรมตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงธรรมชั้นสูง แต่ละประเภทเหมาะแก่จริตอัธยาศัย และความสามารถของแต่ละบุคคล เหมือนให้อาหารแก่เด็กอ่อนและแก่คนโตตามความเหมาะสมฉะนั้น

— พระพุทธศาสนาสอนว่าปัญญาเป็นเครื่องส่องทางแห่งชีวิตที่นับเป็นแสงสว่างในโลก และได้สอนต่อไปว่าปัญญานั้นทำให้เกิดได้ ไม่ใช่ปัญญาตามบุญตามกรรม การทำให้เกิดปัญญาคือความคิด การศึกษาสดับตรับฟังและการลงมือปฏิบัติอบรมให้เกิดปัญญา

— พระพุทธศาสนาสอนหนักเน้นในเรื่องความเป็นผู้กตัญญูรู้คุณผู้อื่น และกต-เวทีตอบแทนคุณท่าน และสรรเสริญว่า ใครมีคุณข้อนี้ชื่อว่าเป็นคนดี และประพฤติสิ่งเป็นสวัสดิมงคล

— พระพุทธศาสนาสอนให้ดับทุกข์ โดยให้รู้จักว่าอะไรเป็นทุกข์ อะไรเป็นต้นเหตุ และการดับทุกข์ได้แก่ดับเหตุของทุกข์ รวมทั้งให้รู้จักข้อปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับทุกข์ด้วย จึงชื่อว่าสอนเรื่องความดับทุกข์ได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งควรจะได้ศึกษาและปฏิบัติตาม

— พระพุทธศาสนามิได้สอนให้ย่ำยี หรือซ้ำเติมคนที่ทำอะไรผิดแล้ว ควรจะช่วยกันให้กำลังใจในการกลับตัวของเขา ไม่ควรดูหมิ่นเหยียดหยาม พระพุทธเจ้าเอง

ก็เคยทรงเล่าเรื่องความผิดของพระองค์ ในสมัยยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ อันแสดงว่าตราบใดยังมีกิเลส ตราบนั้นก็อาจทำชั่วทำผิดได้ แต่ข้อสำคัญถ้ารู้ว่าอะไรผิดอะไรชอบแล้ว จะต้องพยายามกลับตัวให้ดีขึ้นเสมอ

— พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้เห็นอกเห็นใจคนอื่น ผู้ใดดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่น จะเพราะชาติสกุล เพราะทรัพย์ หรือเพราะเหตุอื่นใดก็ตาม ไม่ชื่อว่าปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา

— พระพุทธศาสนาสอนว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หว่านพืชเช่นใด ก็ได้รับผลเช่นนั้น จึงเท่ากับสอนให้หว่านแต่พืชที่ดี คือพยายามทำแต่กรรมดี พยายามละเว้นความชั่วทั้งหลาย

— พระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักละอายใจตนเอง และเกรงกลัวต่อความชั่วช้าทุจริต โดยถือว่าคุณธรรมทั้งสองนี้มีอยู่ในที่ใด ย่อมคุ้มครองให้ตลอดทั่วทั้งโลก และจัดเป็นคุณธรรมของเทวดาด้วย

— พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ความชั่วด้วยความดี ให้ระงับเวรด้วยการไม่จองเวร ให้ระงับความโกรธด้วยความไม่โกรธ ใหม่ ๆ อาจทำได้ยาก แต่ถ้าลองฝึกหัดทำดูบ้าง จะได้รับความเย็นใจสงบร้อนหมดเวรหมดภัย

— พระพุทธศาสนาสอนว่า การคบเพื่อนที่ดีย่อมจะชวนกันไปในทางดี พระอานนท์เสนอว่า เป็นกึ่งพรหมจรรย์ พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นตัวพรหมจรรย์โดยสมบูรณ์ที่เดียว แสดงว่ายกย่องกัลยาณมิตรมาก

— พระพุทธศาสนาสอนให้รักษากายวาจาให้เรียบร้อยด้วยศีล ให้รักษาจิตให้สงบไม่ฟุ้งซ่านด้วยสมาธิ และให้รักษาทิฐิคือความเห็นมิให้ผิดให้ไปตรงทางด้วยปัญญา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงเป็นข้อปฏิบัติตามลำดับต่ำสูงทางพระพุทธศาสนา

— ด้วยปัญญาบุคคลอาจแก้ทุกข์ได้ ด้วยปัญญาบุคคลย่อมมีแสงสว่างทางชีวิตให้ดำเนินไปได้โดยราบรื่นด้วยปัญญาบุคคลย่อมไม่ทำอะไรที่ผิดพลาด ปัญญาจึงเป็นที่มาแห่งคุณงามความดีทั้งหลาย

— พระพุทธศาสนาสอนให้ผ่อนคลายความยึดมั่น ความถือตัวถือตนให้เหลือน้อยเท่าที่จะทำได้ คนยิ่งมีความยึดถือหรือถือตัวตนมากเพียงใด ก็มีความทุกข์ความเดือดร้อนมากเพียงนั้น

— พระพุทธศาสนาสอนให้รู้สภาพธรรมดา สามประการของสิ่งทั้งหลาย และให้พิจารณาด้วยปัญญาอยู่เสมอ นั้นคือความไม่เที่ยงถาวร (อนิจจา) ความทนอยู่ไม่ได้ (ทุกขตา) และความเป็นของมิใช่ตัวตน (อนัตตา) เพื่อเป็นทางปิดกั้นความกลัดกลุ้มเดือดร้อนทั้งปวง

— พระพุทธศาสนาสอนว่า ถ้าไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไรดี เพราะข้อมีมากเหลือเกิน ก็สอนให้ปฏิบัติเพียงอย่างเดียวคือให้รักษาคุ้มครองจิตให้เป็นไปถูกทาง เสร็จแล้วจะเป็นอันคุ้มครองกายวาจา และอื่น ๆ ไปในตัว

— พระพุทธศาสนาสอนทางสายกลาง ระหว่างการทรมานตัวเองให้เดือดร้อน กับการปล่อยตัวเองให้เหลิงเกินไป และสอนทางสายกลางระหว่างความเห็นที่ว่าเที่ยงกับความเห็นที่ว่าขาดสูญ การสอนทางสายกลางนี้ย่อมเป็นประโยชน์ในที่ทุกสถานอะไร ก็ตามมากเกินไปหรือน้อยเกินไป ตึงเกินไปหรือหย่อนเกินไปย่อมไม่ดี

— พระพุทธศาสนาสอนให้รับฟังความคิดเห็นของคนอื่นบ้าง ไม่เป็นคนดื้อว่ายากสอนยาก คนที่ฟังความคิดเห็นของคนอื่นย่อมมีโอกาสแก้ไขความผิดพลาดบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ

— พระพุทธศาสนาสอนเป็นวิภชวาทะ คือกล่าวว่าจำแนกตามเหตุผลที่แท้จริง เช่นเมื่อมีปัญหาว่า ขึ้นชื่อว่าความจริงแล้วควรจะพูดไปโดยไม่มีขอบเขตหรือ พระพุทธศาสนาสอนว่าความจริงที่ควรจะพูดนั้น ควรเป็นประโยชน์ด้วย เป็นธรรมด้วยจึงค่อยพูด แล้วก็ควรรู้จักกาลเวลาที่จะพูดด้วย มิใช่พูดพร่ำเพรื่อไป

— พระพุทธศาสนาสอนว่าคนพาลมีการเพ่งโทษผู้อื่นเป็นกำลัง บัณฑิตมีการเพ่งโทษตนเองเป็นกำลัง จึงแสดงว่าไม่ควรวุ่นวายแต่จะแก้ความไม่ดีของคนอื่นให้มากนัก ดูตัวเองก่อน แก้ตัวเองให้ดีก่อนแล้วจึงแก้คนอื่นในภายหลัง

— พระพุทธศาสนาเป็นที่มาแห่งวัฒนธรรม และสมบัติผู้ดีที่ละเอียด อ่อน และประณีตของโลก

— พระพุทธศาสนาสอนให้ระงับไม่วุ่นวาย และสอนให้เห็นว่าลาภสักการะและชื่อเสียง ถ้าไม่รู้จักใช้พิจารณา ก็กลายเป็นของร้ายกาจ หรือเป็นพิษได้

— พระพุทธศาสนาสอนให้พิจารณาให้รู้เท่าทัน เรื่องที่มาทำให้ชอบในครั้งแรก แล้วก่อทุกข์เดือนร้อนให้ในภายหลัง รูปพระพุทธเจ้าตอนผจญมารนั้นเป็นคติสอนใจดีมาก อาวุธของพระยามารกลายเป็นดอกไม้ธูปเทียนมาบูชาพระพุทธเจ้า นี่แสดงว่าสิ่งที่เป็นพิษสำหรับผู้อื่น แต่เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาแล้ว ก็อาจเป็นดอกไม้ธูปเทียนมาบูชาได้

— พระพุทธเจ้าตรัสว่าถ้าไม่มี ความเกิด ความแก่ ความตาย พระองค์ก็คงมิได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า แสดงว่าเรื่องที่คนทั้งหลายเห็นเป็นของธรรมดาก็ตาม เป็นของน่าเกลียดน่ากลัวก็ตาม พระพุทธเจ้าทรงนำมาเป็นคติ หรือหาประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้น จึงมีคำกล่าวว่า ผู้มีความรู้มองทุกอย่างเป็นธรรม เหมือนหมอผู้สามารถมองต้นไม้ทุกอย่างเป็นยารักษาโรคได้ทั้งสิ้น ฉะนั้น

— พระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักเสียสละเป็นชั้น ๆ ให้สละสุขเล็กน้อยเพื่อสุขอันสมบูรณ์ ให้สละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ ให้สละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต และให้สละชีวิตเพื่อรักษาธรรม เป็นการสอนให้ยกจิตใจให้สูงขึ้นในที่สุด

— พระพุทธศาสนาสอนให้ยอมเสียน้อย เพื่อไม่เสียมาก เพราะฉะนั้นเมื่อมีเหตุอะไรเกิดขึ้น อันจะต้องเสียสละบ้างก็ควรพิจารณา ถ้าควรเสียน้อยก็จะเป็นการตัดต้นเหตุ ที่ให้เสียมากเป็นอย่างดี เพียงการทนเหตุการณ์เล็กน้อยทนไม่ได้แล้วก่อเรื่องขึ้น ก็จะเป็นตัวอย่างอันดีที่ให้วินิจฉัยเรื่องนี้ได้

— พระพุทธศาสนาสอนว่า เมื่อมีศีล คือรักษากายวาจาให้เรียบร้อยได้ย่อมเป็นอุปการให้สมาธิเกิดได้เร็วสมาธิคือการที่ใจตั้งมั่นไม่ฟุ้งซ่าน เมื่อมีสมาธิก็ช่วยให้เกิดปัญญาได้สะดวกขึ้น

— พระพุทธศาสนาสอนว่า ทุกคนที่เกิดมามีขวานเกิดมาในปากคนละเล่ม เป็นขวานถ้าไม่รู้จักใช้ก็จะฟันตนเองให้พินาศไปได้

— พระพุทธศาสนาสอนรวมยอดให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท คือสอนไม่ให้ลืมตนทนงตนหรือขาดความระมัดระวัง ท่านถือความประมาทเป็นทางแห่งความตาย จึงควรอยู่ในความไม่ประมาททั่วกัน

หลักพระพุทธศาสนาบางประการ ที่กล่าวมานี้ เป็นการประมวลข้อธรรมที่เป็นคุณลักษณะพิเศษ ดีเด่นและไม่ซ้ำกับศาสนาอื่นโดยมาก เหมาะที่จะเป็นคติเตือนใจ และยึดเป็นหลักปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เป็นข้อความสั้น ๆ พุทธศาสนิกชนชาวบ้านทั่วไป อ่านแล้วสามารถเข้าใจได้ง่ายและยังเป็นแนวทางแห่งการศึกษา เพื่อที่จะได้เข้าใจอย่างถูกต้องว่า พระพุทธศาสนาสอนไว้อย่างไร ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม เมื่ออ่านจบแล้ว พอจะเข้าใจได้ว่า พระพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติ เหมาะกับคนทุกชั้นและทุกโอกาส

ประมวลหัวข้อธรรมที่กล่าวมานี้ ๔๗ ข้อ ได้คัดลอกมาจากหนังสือ "คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา" โดยได้รับอนุญาต จากท่านผู้เขียน คือ อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ท่านที่สนใจต้องการศึกษารายละเอียด โปรดหาอ่านได้จากหนังสือดังกล่าว

คำแปล คำถวายทานต่าง ๆ

คำถวายผ้าไตรอุทิศแก่ผู้ตาย

อิมานิ มะยัง ภันเต ติจิวะรานิ อัยยัสสะ เทมะ สาธุ โน ภันเต อะยัง ติจิวะระ ปูชาวิปาโก อัมหากัง มาตาบีตุอาทีนัง ญาตีนัง กาละกะตานัง สังวัตตะตุ อัมหากัง มาตาบีตุอาทะโย ญาตะกา ทานะบั่ตติง ละภันตุ อัมหากัง เจตะสา

คำถวายผ้าไตรอุทิศแก่ผู้ตาย

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายจีวรเหล่านี้แก่พระเป็นเจ้า ขอผลแห่งการบูชาด้วยไตรจีวรนี้ จงสำเร็จแก่บิดามารดา และญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าผู้ล่วงลับไปแล้ว และจงได้รับส่วนแห่งทานตามความตั้งใจของข้าพเจ้าเถิด

คำถวายสังฆทานอุทิศแก่ผู้ตาย

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัญเจวะ มาตาบีตุอาทีนัญจะ ญาตะกานัง หิตายะ สุขายะ

คำถวายสังฆทานอุทิศแก่ผู้ตาย

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย แก่ญาติทั้งหลาย มีบิดามารดาเป็นต้นด้วย (ที่ละโลกนี้ไป) ตลอดกาลนาน เทอญ

คำถวายกุฎี

อิมัง มะยัง ภันเต เอกัง กุฏิง ภิกขุสังฆัสสะ นิยยาเทมะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมัง กุฏิง ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

(ถ้าหากหลังคำว่า "อิมัง" เปลี่ยนเป็น "อิมา" "กุฏิง" เป็น "กุฏิโย" ส่วน "เอกัง" ตัดทิ้ง)

คำถวายกุฎี

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอมอบถวายกุฎีหลังนี้แด่พระ-ภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับกุฎีหลังนี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ

คำถวายศาลา

มะยัง ภันเต อิมัง สาลัง ธัมมะสะภายะ อุททิสสะ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง ธัมมะสะภาสาลัง ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

คำถวายศาลา

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายศาลาหลังนี้แก่พระสงฆ์ อุทิศเป็นธรรมสภา ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับธรรมสภาศาลาหลังนี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนาน เทอญ

คำถวายเภสัช (ยาแก้ไข้)

อิมานิ มะยัง ภันเต คิลานะปัจจะยะเภสัชชะปริกขารานิ อิธะ อาเนตะวา ฐปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ นิยยาเทมะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ คิลานะ-ปัจจะยะเภสัชชะปะริกขารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

คำถวายเภสัช (ยาแก้ไข้)

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอมอบถวายยาแก้ไข้ซึ่งได้นำมาตั้งไว้ ณ ที่นี้แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับยาแก้ไข้เหล่านี้เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ

คำถวายสลากภัต

เอตานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ อะสุกัฏฐาเน ฐะปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

คำถวายสลากภัต

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายอันตั้งไว้ ณ ที่โน้นแด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายนั้นเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ

คำแผ่เมตตา

สัพเพ สัตตา อะเวรา โหนตุ สัพเพ สัตตา อัพยาปัชฌา โหนตุ สัพเพ สัตตา อะนีฆา โหนตุ สัพเพ สัตตา สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุ

คำแผ่เมตตา

ขอสรรพสัตว์ จงเป็นผู้ไม่มีเวร จงไม่เบียดเบียนกัน จงเป็นสุข ๆ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ทั้งสิ้นเถิด

คำถวายข้าวบูชาพระพุทธ

อิมัง สูปะพยัญชะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทะกัง วะรัง พุทธัสสะ ปูเชมิ

คำถวายข้าวบูชาพระพุทธ

ข้าพเจ้า ขอบูชาข้าวสาลี พร้อมทั้งแกงและกับ และน้ำอันประเสริฐนี้แด่พระพุทธเจ้า

(ก่อนอธิษฐานสิ่งใดควรเริ่มต้นภาวนา)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส

การอธิษฐาน คือ การตั้งจิตและสำรวมใจให้แน่วแน่ ให้มีอารมณ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวไม่ให้จิตใจฟุ้งซ่าน เพื่อให้เกิดพลังจิตมุ่งไปยังผู้ที่เราจะอุทิศส่วนบุญให้พร้อมทั้งกล่าวคำอธิษฐาน ผลบุญก็จะสำเร็จแก่ผู้นั้นสมประสงค์

ปัจจุบันนี้ ยังมีผู้ที่ไม่เข้าใจวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีบุญต่าง ๆ อยู่มาก อาทิเช่น เมื่อทำบุญตักบาตรในตอนเช้าแล้วไม่ทราบว่าจะใช้คำอธิษฐานอย่างไร **หนังสือนี้จะ** รวบรวมคำอธิษฐานสำหรับใช้ประกอบการทำบุญในวาระต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับพุทธศาสนิกชนให้ปฏิบัติ

คำภาวนาเวลารดน้ำศพ

อิทัง มะตะกะสะรีรัง อุทะกัง วิยะ สิญจิตัง อะโหสิกัมมัง

คำภาวนาเวลารดน้ำศพ

ขอศพนี้ จงให้อโหสิกรรม เหมือนน้ำที่ข้าพเจ้าได้รดแล้วนี้เถิด

คำภาวนาเวลาไปเยี่ยมศพ

อะวัสสัง มะยา มะริตัพพัง

คำภาวนาเวลาไปเยี่ยมศพ

เราก็จะต้องตายแน่ทีเดียว

คำภาวนาเวลาเผาศพ

อะยัมปิ โข เม กาโย เอวัง ภาวี เอวัง ธัมโม เอวัง อะนะตีโต

คำภาวนาเวลาเผาศพ

กายของเรานี้ ต้องเป็นอย่างนี้เหมือนกัน มีอย่างนี้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนี้ไปได้

คำภาวนาเวลาทอดผ้าศพให้พระบังสุกุล

นามะรูปัง อะนิจจัง นามะรูปัง ทุกขัง นามะรูปัง อะนัตตา

คำภาวนาเวลาทอดผ้าศพให้พระบังสุกุล

นามรูป ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน

คำลาข้าวพระพุทธ

เสสัง มังคะลัง ยาจามิ

คำลาข้าวพระพุทธ

ข้าพเจ้าขอส่วนที่เหลือเป็นมงคล

คำอธิษฐานเวลาทำบุญ

ขอให้ทานที่ข้าพเจ้าถวายดีแล้วนี้ จงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าหมดความเศร้าหมองใจเถิด

คำถวายข้าวสาร

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายข้าวสาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับข้าวสาร กับทั้งบริวารทั้งหลาย

เหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ

คำถวายข้าวสงฆ์ (สังฆทาน)

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถวายภัตตาหารทั้งหลายเหล่านี้ กับทั้งแกงและกับ น้ำปานะและยาแก่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเป็นประธานในที่นี้ (ว่า ๓ หน)

คำกรวดน้ำ

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ อุปัชฌายา คุณุตตะรา อาจะริยูปะการา จะ มาตาปิตา จะ ญาตะกา ปิยามะมัง สุริโยจันทิมา ราชา คุณะวันตา นะราปิ จะ พรหมะมารา จะ อินทา จะตุโลกะปาลา จะ เทวะตา ยะโม มิตตา มะนุสสา จะ มัชฌัตตา เวริกาปิ จะ สัพเพ สัตตา สุขี โหนตุ ปุญญานิ ปะกะตานิ เม สุขังจะ ติวิธัง เทนตุ ขิปปัง ปาเปถะ โว มะตัง

อิมินา ปุญญะกัมเมนะอิมินา อุททิสเสนะ จะ ขิปปาหัง สุละเภเจวะ ตัณหุปาทานะเฉทะนัง เย สันตาเน หินา ธัมมา ยาวะ นิพพานะโต มะมัง นัสสันตุ สัพพะทาเยวะ ยัตถะ ชาโต ภะเว ภะเว อุชุจิตตัง สะติ ปัญญา สัลเลโข วิริยัมหินา มารา ละภันตุ โน กาสังกาตุญจะ วิริเยสุ เม พุทธาธิปะวะโร นาโถ ธัมโม นาโถ วะรุตตะโม นาโถ ปัจเจกะพุทโธ จะ สังโฆ นาโถตตะโร มะมัง เต โสตตะมานุภาเวนะ มาโร กาสัง ละภันตุ มา

หรือ คำกรวดน้ำ แบบย่อ

อิทัง โน ปุญญัง ญาตะกานัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย

ถ้าว่าคำบาลีไม่ได้ ให้นึกเป็นภาษาไทย เช่น ขออุทิศผลอันเกิดแต่การบริจาคทานนี้แก่.........ขอผลนี้จงสำเร็จแก่.........และขอให้.........จงมีความสุขในคติภพนั้น ๆ เทอญ

(ที่ละไว้ให้ออกชื่อผู้ที่จะอุทิศกุศลให้)

บทความเรื่อง กตัญญูกตเวที

คนเราเมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีความสัมพันธ์กันโดยธรรมชาติ คือ โดยฐานะเป็นมารดาบิดากับบุตรธิดา พี่กับน้อง ภรรยากับสามี อาจารย์กับศิษย์ มิตรกับมิตรเป็นต้น ความสัมพันธ์ในระหว่างกันและกันโดยธรรมชาติหรือโดยธรรมดานิยมนี้ หาเพียงพอแก่ความเป็นมนุษย์ไม่ เพราะปรากฏว่ามารดาบิดาตัดขาดกับบุตรธิดา หรือบุตรธิดาทอดทิ้งมารดาบิดาผู้บังเกิดเกล้าของตนเอง พี่กับน้องตัดญาติขาดมิตรกันภรรยากับสามีหย่าร้างกัน อาจารย์กับศิษย์ขาดความเคารพนับถือกัน มิตรกับมิตรกลับกลายเป็นศัตรูของกันและกันก็มีอยู่โดยดาดดื่น ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ในระหว่างกันและ-กันที่มีอยู่โดยธรรมชาติ จะเป็นไปได้ด้วยดี จำต้องมีคุณธรรมสนับสนุนอีกขั้นหนึ่ง คุณธรรมที่กล่าวนี้มีหลายประการและเป็นไปตามความเหมาะสมของคนที่จะนำไปปฏิบัติ เฉพาะในที่นี้จะนำเอาความกตัญญูกตเวที อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดามากล่าว ก่อนอื่นเราควรทำความเข้าใจความหมายของคำว่า กตัญญูกตเวทีก่อน

คำว่า กตัญญู ได้แก่ความรู้จักคุณท่านคู่กับกตเวที อันได้แก่ การตอบแทนคุณ คำทั้งสองนี้เป็นคำเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันเมื่อรู้คำว่า กตัญญู แล้วก็ควรรู้จักคำว่า กตเวที ด้วย

กตัญญู หมายความว่า เมื่อมีผู้ใดช่วยเหลือตนแล้วจำการช่วยเหลือนั้นไว้ได้ และผู้ใดสิ่งใด แม้มิได้ช่วยเหลือแก่ตนโดยตรงแต่ส่งผลช่วยเหลือโดยทางอ้อม เช่น พระราชา พระศาสนา เป็นต้น ก็รู้จักว่าผู้นั้นหรือสิ่งนั้นมีคุณแก่ตนคุณธรรมข้อนี้เรียกว่า กตัญญู

กตเวทีหมายความว่า ประกาศอุปการะคุณที่คนอื่นทำให้ตน ได้แก่ การเคารพ การเอื้อเฟื้อการสรรเสริญคุณ และการแสดงน้ำใจอันงามต่อผู้มีคุณทั้งมิใช่การใช้หนี้ด้วยการตีราคา

กตัญญูกตเวทิตา คือความเป็นผู้รู้จักคุณท่านด้วยและทำการตอบแทนคุณท่านด้วย มิใช่รู้แต่ไม่ตอบแทนเมื่อบุคคลใดมีคุณธรรมข้อนี้อยู่ในตัวแล้วบุคคลนั้นย่อมได้รับคำชมเชยจากท่านที่เป็นปัญญาชนว่า เป็นคนดี ดังพุทธภาษิตว่า นิมิตฺ ตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา ความเป็นผู้รู้จักอุปการะคุณที่ผู้อื่นทำแล้วและทำตอบแทนชื่อว่าเป็นนิมิตรเป็นเครื่องหมายของคนดี

กตัญญูกตเวที เป็นธรรมคู่กับบุพพการี ซึ่งท่านจัดว่าเป็นธรรมที่หาได้ยากในโลก เพราะยากที่จะพร้อมได้ทั้งสองฝ่าย คือบุพพการีบุคคลและกตัญญูกตเวทีบุคคล

บุพพการีบุคคลในที่นี้ ได้แก่บุคคลผู้ที่มีอุปการะคุณแก่เรามาก่อน คือผู้ที่ทำประโยชน์ให้แก่เรามาก่อนแบ่งออกเป็น ๔ จำพวก คือ มารดาบิดา ๑ อุปัชฌาอาจารย์ ๑ พระมหากษัตริย์ ๑ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑

ส่วนกตัญญูกตเวทีบุคคล ได้แก่ผู้รู้จักอุปการะคุณคือประโยชน์ที่ตนได้รับอันบุคคลอื่นทำแล้ว และรู้จักทำตอบแทน แบ่งออกเป็น ๔ จำพวกที่สำคัญตามบุพพการีบุคคลนั้น ๔ จำพวก คือ บุตรธิดา ๑ สัทธิวิหาริกและศิษย์ ๑ พสกนิกรหมู่ประชาราษฎร์ ๑ พุทธศาสนิกชน ๑

ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะบุพพการีบุคคลและกตัญญูกตเวทีบุคคลคู่แรก คือมารดาบิดากับบุตรธิดาเท่านั้น

มนุษย์ในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นชาติไหนภาษาใด นับถือศาสนาหรือหาไม่ก็ตามมีความเห็นรับรองร่วมกันว่า มารดาบิดาเป็นผู้มีพระคุณแก่บุตรธิดายิ่งกว่าบุคคลอื่นในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ได้ทรงยกย่องมารดาบิดาไว้ในฐานะต่าง ๆ คือมารดาบิดาเป็นพรหม เป็นบุรพาจารย์ เป็นมิตร และเป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดาเป็นต้น ที่ว่ามารดาบิดาเป็นพรหมของบุตรธิดานั้นเพราะท่านมีคุณธรรมเหมือนพรหมคือมีเมตตาปรารถนาความสุขความเจริญแก่บุตรธิดามีความกรุณาปรารถนาจะให้บุตรธิดาพ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน ความทุกข์ความเดือดร้อนของบุตรธิดาอันใดมี

อยู่ความทุกข์ความเดือดร้อนอันนั้นก็เป็นเหมือนของมารดาบิดา หมายความว่า มารดาบิดาพลอยเป็นทุกข์เดือดร้อนไปด้วย มีมุทิตา คือ พลอยยินดี เมื่อบุตรธิดาได้ดีมีลาภยศ สรรเสริญ สุข ความพลอยยินดีของท่านทั้งสองเป็นของที่เกิดจากใจอันบริสุทธิ์ไม่มีมายาเข้ามาแอบแฝง มีอุเบกขาคือความวางเฉย ในเมื่อได้ใช้คุณธรรมคือเมตตากรุณาช่วยเหลือบุตรธิดาตามหน้าที่แล้ว และไม่พลอยซ้ำเติมเมื่อบุตรธิดาพลั้งพลาดประกอบทั้งวางตนเป็นตุลาการ คือให้ความยุติธรรมระหว่างบุตรธิดา ในข้อที่ว่าท่านทั้งสองเป็นบุรพาจารย์ของบุตรธิดานั้น คือท่านเป็นอาจารย์ที่พลอยเลี้ยงดูพร่ำสอน ให้วิชาความรู้และเป็นแบบอย่างในด้านจรรยาความประพฤติแก่บุตรธิดาก่อนกว่าอาจารย์ใด ๆ ในโลก อาจารย์อื่นที่ให้วิทยาการต่าง ๆ นั้นตามธรรมดาเขาจะต้องคิดค่าป่วยการสำหรับมารดาบิดาแล้วท่านไม่หวังสิ่งตอบแทนหวังอย่างเดียวคือให้บุตรธิดาอันเป็นสุดที่รักของตนเป็นคนดี ที่ว่ามารดาบิดาเป็นมิตรของบุตรนั้น คำว่า มิตร หมายถึง บุคคลผู้ที่เราไว้เนื้อเชื่อใจได้คนเราที่เกิดมาจะต้องมีกิจการงานตามหน้าที่การงานที่จะดำเนินไปด้วยดีจำต้องมีมิตรที่ดีมิตรที่เราสนิทสนมไว้ใจได้ ในทางพระพุทธศาสนายกย่องมารดาบิดาว่าเป็นกัลยาณมิตรของบุตรธิดา ที่ว่ามารดาบิดาเป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดานั้นตามหลักในทางพระพุทธศาสนาถือว่า พระอรหันต์คือผู้ไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองเป็นผู้บริสุทธิ์สะอาด จึงเป็นผู้ควรแก่สักการะเคารพเป็นเนื้อนาบุญของชาวโลก เป็นทางแห่งสวรรค์สำหรับผู้สักการะบูชาและในทางตรงกันข้าม ผู้ที่ฆ่าพระอรหันต์มีโทษเท่ากับการทำร้ายพระพุทธเจ้า คือจัดว่าเป็นอนันตริยกรรม เป็นกรรมที่หนักที่สุดในทางพระพุทธศาสนาบุตรธิดาที่ฆ่ามารดาบิดาจัดว่าทำอนันตริยกรรม ด้วยเหตุนี้มารดาบิดาจึงมีคุณเท่ากับพระอรหันต์ ผู้ที่รู้จักคุณของมารดาบิดาแล้ว มีความกตัญญูกตเวทีรู้จักสักการะเคารพชื่อว่าสักการะเคารพพระอรหันต์เป็นทางแห่งความสุขความเจริญโดยแท้

มารดาบิดาเป็นผู้มีพระคุณแก่บุตรธิดาด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ๑ ด้วยการให้เกิด ๒ ด้วยการอุปการะเลี้ยงดู มารดาบิดาที่ทำหน้าที่เพียงให้เกิดแต่ไม่มีโอกาสได้

เลี้ยงดูอุปการะเพราะเหตุใด ๆ ก็ตามชื่อว่าทำหน้าที่ของมารดาเพียงครึ่งเดียว ผู้ที่ไม่ได้ให้เกิดแต่ได้เลี้ยงดูอุปการะตั้งแต่เล็กจนโต ได้ชื่อว่าเป็นมารดาบิดาเลี้ยงได้ทำหน้าที่ของมารดาบิดาเพียงครึ่งเดียวเหมือนกันผู้ที่ได้ให้ทั้งเกิดและเลี้ยงดูอุปการะ ได้ชื่อว่าทำหน้าที่ของมารดาบิดาอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามผู้ที่ทำหน้าที่ทั้ง ๒ หรืออย่างใดอย่างหนึ่งนับว่าเป็นผู้มีพระคุณแก่บุตรธิดาอย่างมาก เป็นหน้าที่ของบุตรธิดาที่จะต้องแสดงความกตัญญูกตเวทีตอบสนอง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ผู้เห็นผู้เอ็นดูกรุณาสัตว์โลกได้ตรัสสอนสิงคาลมาณพในสิงคาโลวาทสูตร โดยแบ่งบุพพการีบุคคลและกตัญญูกตเวทีบุคคล ไว้ ๖ คู่ เรียกว่าทิศ ๖ และแบ่งหน้าที่ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันไว้ ๕ ข้อ คือ

คู่ที่ ๑ มารดาบิดาเรียกว่าทิศเบื้องหน้า มีหน้าที่คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยาการต่าง ๆ
๔. หาภรรยาหรือสามีที่เหมาะสมให้
๕. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาที่สมควร

เมื่อมารดาบิดาทำหน้าที่ของตนเองอย่างนี้แล้ว บุตรธิดาจะต้องทำตอบแทนพระคุณของท่านทั้งสองโดย

๑. ท่านได้เลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
๒. ทำกิจการงานของท่าน
๓. ดำรงวงศ์สกุลของท่าน
๔. ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้

คู่ที่ ๒ อาจารย์เรียกว่าทิศเบื้องขวา มีหน้าที่ คือ

๑. แนะนำดี
๒. ให้เรียนดี

๓. บอกศิลปให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง

๔. ยกย่องให้ปรากฏอยู่ในหมู่เพื่อนฝูง

๕. ทำการป้องกันในทิศทั้งหลาย คือจะไปทางไหนก็ไม่ให้อดอยาก

เมื่ออาจารย์ทำหน้าที่อย่างนี้แล้ว ศิษย์จะต้องทำหน้าที่ตอบแทนท่านด้วยการ

๑. ลุกขึ้นยืนรับ

๒. เข้าไปยืนคอยรับใช้

๓. เชื่อฟังคำสอน

๔. อุปัฏฐากบำรุง

๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

คู่ที่ ๓ ภรรยาเรียกว่าทิศเบื้องหลัง มีหน้าที่ คือ

๑. จัดการงานดี

๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี

๓. ไม่ประพฤตินอกใจ

๔. บอกความเป็นใหญ่ให้

๕. ให้เครื่องแต่งตัว

คู่ที่ ๔. ญาติหรือมิตร เรียกว่า ทิศเบื้องซ้าย มีหน้าที่คือ

๑. รักษาญาติหรือมิตรผู้ประมาทแล้ว

๒. รักษาทรัพย์ของญาติหรือมิตรผู้ประมาทแล้ว

๓. เมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้

๔. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ

๕. นับถือตลอดวงศ์สกุลของมิตร

เมื่อญาติหรือมิตรทำหน้าที่อย่างนี้แล้ว บุคคลผู้เป็นญาติหรือมิตรจะต้องทำตอบแทนด้วย

๑. ให้การแบ่งปัน

๒. เจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะ

๓. ประพฤติให้เป็นประโยชน์

๔. ประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย

๕. ไม่แกล้งกล่าวให้คลาดจากความเป็นจริง

คู่ที่ ๕ บ่าวหรือคนรับใช้เรียกว่า ทิศเบื้องต่ำ มีหน้าที่ คือ

๑. ลุกขึ้นทำการงานก่อนนายจ้าง

๒. เลิกการงานภายหลังนายจ้าง

๓. ถือเอาของที่นายจ้างให้

๔. ทำการงานให้ดี

๕. นำคุณของนายจ้างไปสรรเสริญในที่นั้น ๆ

เมื่อคนรับใช้หรือบ่าวทำหน้าที่ของตนอย่างนี้แล้ว ผู้เป็นนายจ้างจะต้องทำหน้าที่ตอบแทนด้วย

๑. จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง

๒. ให้อาหารและรางวัล

๓. รักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้

๔. แจกของที่มีรสแปลกปลาดให้รับประทาน

๕. ปล่อยในสมัย คือให้โอกาสเที่ยวบ้าง

คู่ที่ ๖ สมณพราหมณ์ เรียกว่า ทิศเบื้องบน มีหน้าที่ คือ

๑. ไม่ให้ทำความชั่ว

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม

๔. ให้ได้สิ่งที่ไม่เคยฟัง ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง

๕. บอกหนทางสวรรค์ให้

เมื่อสมณพราหมณ์ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างนี้แล้วบุคคลผู้มีศรัทธาหรือได้รับอุปการะจะต้องทำตอบแทนท่านด้วย

๑. ด้วยกายกรรม คือทำอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา

๒. ด้วยวจีกรรม คือทำอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา

๓. ด้วยมโนกรรม คือทำอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา

๔. ด้วยให้อามิสทานมีข้าวน้ำ เป็นต้น

บุคคลทั้ง ๖ คู่ หรือ ทิศ ๖ นี้ ชื่อว่าเป็นปุพพการีบุคคลหรือกตัญญูกตเวทีบุคคลของกันและกัน ต่างช่วยกันประพฤติหน้าที่ของตนให้เป็นไปด้วยดี แม้นมีอยู่ในบ้านเรือนใดในวงศ์สกุลใด ในสังคมใดแล้วจะทำให้บ้านเรือนนั้นวงศ์สกุลนั้น สังคมนั้นเจริญมั่นคงถาวรยิ่งขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด

อีกอย่างหนึ่ง ในการทำการตอบแทนอุปการคุณของมารดาบิดานั้น บุตรธิดามีโอกาสทำได้ ๒ คราว คือ เมื่อท่านทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ ๑ เมื่อท่านทั้งสองล่วงลับไป ๑ เมื่อกล่าวโดยลักษณะการตอบแทนอุปการะคุณของท่านก็มีอยู่ ๗ อย่าง คือ

๑. ตอบแทนด้วยอามิส การตอบแทนด้วยอามิสนั้น คือวัตถุสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ข้าวน้ำ อาหาร ผ้านุ่ง ผ้าห่ม ตลอดถึงทรัพย์สิน แก้ว แหวน เงิน ทอง เป็นต้น

๒. ตอบแทนด้วยการประพฤติตามโอวาทคำสอน ตามธรรมดามารดาบิดาย่อมมีเมตตา กรุณาปรารถนาดีต่อบุตรธิดาท่านจึงคอยตักเตือนพร่ำสอนให้ละชั่วประพฤติดี เพื่อให้บุตรธิดาตั้งตนได้เป็นหลักฐานด้วยทรัพย์สมบัติ ด้วยวิชาความรู้และด้วยความประพฤติดีงาม บุตรธิดาที่ประพฤติตามคำสอนของมารดาบิดาได้ชื่อว่าแสดงกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดาอย่างสูงเป็นการบูชาท่านทั้งสองยิ่งกว่าการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของและเป็นการทำตามวัตถุประสงค์ของท่านโดยทั่วไปด้วย อีกอย่างหนึ่งท่านผู้ได้กล่าวเปรียบเทียบไว้ว่า การไม่มีบุตร ๑ มีแล้วตายไป ๑ มีแล้วไม่ตั้งอยู่ในโอวาท ๑ มารดาบิดาทั่วไปควรปรารถนาความไม่มีบุตรและมีแล้วตายไป เพราะหากมีบุตรแล้วบุตรไม่

ตั้งอยู่ในโอวาทคำสอน นำความระทมทุกข์มาให้ไม่รู้จักจบบางแห่งท่านถึงกับกล่าวไว้ "บุตรที่ไม่เชื่อฟัง ไม้เท้าของคนแก่ยังมีประโยชน์กว่า ดังนี้"

ความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมที่สำคัญและจำเป็นแก่บุคคลทั่วไป แม้แต่พระอรหันต์ผู้สำเร็จกิจในการละและการบำเพ็ญความดีเบื้องสูงแล้วก็ถือเป็นกิจที่สำคัญ และได้บำเพ็ญเป็นตัวอย่างมาแล้ว เช่นพระสารีบุตร ก่อนที่ท่านจะได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ได้ฟังหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาจากพระอัสสชิเถระเป็นองค์แรก จึงได้เคารพนับถือท่านเป็นอาจารย์ของตน แม้เมื่อพระสารีบุตรได้บวชและได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงความเคารพนับถือในพระอัสสชิเถระ บำเพ็ญตนเป็นศิษย์ที่ดีตลอดมา คือก่อนที่ท่านจะนอน ถ้าท่านทราบว่าพระอัสสชิอยู่ทางทิศใดท่านจะต้องนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้นเพื่อแสดงความเคารพในอาจารย์ ด้วยเหตุดังที่กล่าวมานี้พอจะประมวลความได้ว่า ความกตัญญูกตเวที นี้มีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้นเป็นคนดี มีคุณธรรมที่น่าเคารพ เป็นผู้ที่ควรได้รับการยกย่องสรรเสริญ

ตาชรา

โดย

พิศักดิ์ สุ่มสวัสดิ์ พ.บ., F.I.C.S., F.A.C.S.

แผนกจักษุวิทยา

โรงพยาบาลศิริราช

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ วัดมกุฏกษัตริยาราม (สมเด็จพระสังฆราช องค์ปัจจุบัน) ได้ทรงเขียนเอาไว้ว่า "อายุของมนุษย์ในโลกนี้แบ่งได้เป็น ๓ วัย คือ ปฐมวัย มัชฌิมวัย และปัจฉิมวัย อันปัจฉิมวัยนี้คือวัยสุดท้ายแห่งชีวิต นับแต่อายุพ้นห้าสิบปีขึ้นไปแล้ว สังขารร่างกายก็ย่อมเสื่อมลงโดยลำดับ มิหนำซ้ำโรคภัยไข้เจ็บก็เริ่มเข้ามาแทรกแซงเบียดเบียน"

ดวงตาซึ่งเป็นอวัยวะที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งของร่างกายของเราก็หนีความจริงข้อนี้ไปไม่พ้น ทุกท่านคงทราบดีว่า ดวงตามีความสำคัญต่อชีวิตเพียงใด ชีวิตที่ปราศจากดวงตาจึงเป็นชีวิตที่อยู่แต่ในความมืดมน หาความสุขมิได้ จุดประสงค์ของการเขียนบทความเรื่องนี้ก็เพื่อจะแนะนำให้ท่านผู้อ่านได้ทราบว่า ดวงตาในปัจฉิมวัยหรือจะเรียกง่าย ๆ ว่า ตาชรานั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงเสื่อมลงไปตามอายุอย่างไรนอกจากนั้นยังมีโรคอะไรบ้างที่อาจเข้ามาแทรกแซงซ้ำเติมทำให้ดวงตาพิการยิ่งขึ้นได้ เมื่อได้ทราบแล้วจะได้พึงระวังป้องกันและทะนุถนอมดวงตาอันมีค่าของเราให้ปลอดภัยจากโรคชราที่จะเข้ามาเบียดเบียน หรือผ่อนหนักให้เป็นเบาได้

ดวงตาของคนเรานี้ ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญ ซึ่งแต่ละอย่างก็จะมีการเปลี่ยนแปลงเสื่อมลงไปตามวัย ดังจะได้กล่าวดังต่อไปนี้ :—

ก. หนังตา (Eye Lid)

๑. โรคหนังตาบนตก (Bagging of upper lids)

หนังตาในวัยชราจะมีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกับผิวหนังที่บริเวณอื่น ๆ ทั่วร่างกาย โดยเฉพาะหนังตาบนทั้งสองข้างจะบางลงและเหี่ยวย่น บางครั้งหนังบริเวณหางตาจะห้อยตกลงมาจนกระทั่งลืมตาไม่ขึ้นหรือมาบีดบังทำให้มองไม่เห็น

การป้องกัน : ไม่มีทางป้องกัน

การรักษา : ผ่าตัดยกหนังตาขึ้นไปหรือตัดเอาหนังตาส่วนที่ห้อยตกลงมานั้นออกเสียผู้ป่วยจะเห็นดีได้ดังเก่า

๒. โรคขอบตาหันเข้า (Entropions)

โรคขอบตาหันเข้าในวัยชราพบได้บ่อย โดยมากมักจะเป็นกับหนังตาล่าง เกิดเพราะมีการหดตัว แข็ง เกร็ง ของกล้ามเนื้อในหนังตา ทำให้ขอบตาหันบิดเข้าข้างใน ดังนั้น ขนตาจะพลอยหันเข้าไปข้างในด้วย ขนตาก็จะไปแทงหรือถูกับตาดำ ทำให้เกิดเป็นแผลซึ่งอาจลุกลามใหญ่โตจนเป็นเหตุให้ตาบอดได้ ผู้ป่วยจะมีอาการเคืองตาเจ็บปวด น้ำตาไหลมาก ตาแดง, มองเห็นไม่ชัด ลืมตาไม่ขึ้น

การป้องกัน : ถ้าเริ่มรู้สึกว่าเคืองหรือระคายตา โดยเฉพาะเวลากระพริบตาควรสงสัยโรคขอบตาหันเข้า รีบปรึกษาแพทย์เสีย

การรักษา : ๑) ถอนขนตาออก เป็นการรักษาเพียงชั่วคราว เพราะขนตาจะกลับขึ้นมาใหม่ และแทงตาดำอยู่เช่นเคย

๒) จี้ขุมขนตาด้วยไฟฟ้าเพื่อกันไม่ให้ขนตาขึ้นมาใหม่

๓) ผ่าตัดดึงขอบตาให้หันออกมาเป็นปกติ

๔) รักษาแผลที่เกิดขึ้นที่ตาดำ

๓. โรคขอบตาหันออก (Ectropions)

โรคขอบตาหันออกในวัยชรามักจะเกิดที่ขอบตาล่าง เพราะมีการหย่อนตัวของกล้ามเนื้อในหนังตา เมื่อขอบตาแบะออกก็ทำให้ตาปิดไม่สนิท โดยเฉพาะเวลานอน

หลับตาดำก็จะแห้ง ส่วนเวลาเดินไปเดินมาตาดำก็จะตากฝุ่นลมอยู่ตลอดเวลาจนเกิดมีแผลขึ้น ปากท่อน้ำตาซึ่งอยู่ที่มุมด้านในของขอบตาก็จะแบะออกด้วยทำให้น้ำตาไหลลงท่อไม่ได้ ผู้ป่วยจะมีอาการสายตามัว น้ำตาคลออยู่เสมอ ตาแดง เจ็บปวดนานเข้าแผลที่ตาดำลุกลามมากขึ้นก็ถึงกับตาบอดได้

การป้องกัน: ถ้าเริ่มมองเห็นขอบตาล่างแบะออกข้างนอก หรือมีอาการดังกล่าวให้รีบปรึกษาแพทย์

การรักษา: โดยวิธีผ่าตัดให้ขอบตากลับคืนสภาพปกติ

๔. มะเร็งของหนังตา (Carcinoma of lids)

มะเร็งหรือเนื้อร้ายของหนังตานี้ เป็นโรคที่พบมากที่สุดในจำพวกเนื้องอกทั้งหมดของดวงตา มักพบในคนสูงอายุ เป็นในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และพบบ่อยบริเวณขอบตาล่างทางด้านใน แต่บริเวณหนังตาบนก็อาจเป็นได้ เริ่มแรกอาจจะเริ่มเป็นก้อนเล็ก ๆ ที่ขอบตาล่างผิวค่อนข้างแข็ง ก้อนโตขึ้นช้า ๆ ไม่เจ็บไม่ปวด ต่อมาจะแตกออกเป็นแผล ก้นแผลสีค่อนข้างแดง ขอบแข็ง อาจมีเลือดออกด้วย ตอนนี้ผู้ป่วยอาจมีอาการเจ็บปวดบ้าง ต่อมาแผลมะเร็งนี้ก็จะลุกลามไปบริเวณใกล้เคียง และลามไปถึงอวัยวะส่วนอื่น ๆ เช่นกระดูก สมอง ผู้ป่วยก็จะถึงแก่กรรม

การป้องกัน: ถ้าเกิดมีก้อนหรือแผลขึ้นบริเวณขอบตาล่าง ควรรีบปรึกษาแพทย์

การรักษา:
๑) ถ้าก้อนยังเล็กพอรักษาได้โดยผ่าตัดเอาออกให้หมด
๒) ถ้าก้อนโตผ่าตัดไม่ได้ผล อาจพอรักษายืดชีวิตไปได้ โดยใช้แสงเอ๊กซเรย์ฆ่ามะเร็ง
๓) ถ้าก้อนโตมากและลุกลามไปแล้วไม่มีทางรักษา

ข. เยื่อตาขาว (Conjunctiva)

๑. โรคเยื่อตาขาวอักเสบเรื้อรัง (Chronic Conjunctivitis)

โรคนี้เกิดขึ้นเพราะตาถูกฝุ่นถูกลมมาเป็นเวลานาน ๆ เยื่อตาขาวจะแลดูขุ่นมัวไม่สดใสเป็นปกติ อาจเห็นหลอดเลือดเล็ก ๆ สีแดงคดเคี้ยวไปมาได้ชัดเจน โรคนี้

ไม่ทำให้สายตาพิการ แต่ผู้ป่วยจะมีอาการระคายเคืองตาอยู่เสมอ โดยเฉพาะเมื่อตากฝุ่นตากลมหรือถูกควันบุหรี่

การป้องกัน : ๑) พยายามหลีกเลี่ยงการตากฝุ่น ตากลมแรง ๆ หรืออยู่ในที่ที่มีควันบุหรี่มาก ๆ

๒) ใส่แว่นตากันแดดกันฝุ่นลม

๓) ก่อนนอนควรล้างตาให้สะอาด ด้วยน้ำยาที่แพทย์แนะนำ

การรักษา : ใช้ยารักษาได้ผลดี

๒. โรคเลือดออกใต้เยื่อตาขาว (Subconjunctival Haemorrhage)

เมื่ออายุมากขึ้นเยื่อตาขาวก็จะบางลง ๆ จนทำให้ฉีกขาดได้ง่าย เช่น แม้แต่ขยี้ตาเบา ๆ หรือไอ ก็อาจทำให้เส้นเลือดใต้เยื่อตาขาวฉีกขาดได้ ทำให้เลือดออกเป็นแผ่นสีแดงจัดอยู่ในเยื่อตาขาว ผู้ป่วยจะไม่รู้สึกผิดปกติใด ๆ นอกจากมีการระคายเคืองเล็กน้อย สายตายังคงเป็นปกติดีอยู่

การป้องกัน : ๑) อย่าขยี้ หรือถูตาแรง ๆ เวลาคัน

๒) ให้รีบปรึกษาแพทย์เมื่อเห็นตาแดงผิดปกติ

การรักษา : โดยการใช้ยาช่วยให้เลือดถูกดูดซึมหายไป ๒ – ๓ อาทิตย์

๓. โรคเยื่อตาขาวเป็นแผ่นเหลือง (Pinguecula)

โรคนี้เกิดขึ้นตามอายุเพราะว่ามีการเสื่อมโทรมของเยื่อตาขาว จะเห็นลักษณะเป็นแผ่นเหลืองหรือน้ำตาลอ่อนที่ตาขาวบริเวณใกล้ ๆ กับตาดำ ผู้ป่วยสายตาเป็นปกติและไม่มีอันตรายใด ๆ นอกจากระคายเคืองบ้างเล็กน้อย

การป้องกัน : รักษาตาให้สะอาดอยู่เสมอ

การรักษา : รักษาทางยาโดยปรึกษาแพทย์

ค. ตาดำ (Cornea)

๑. โรควงแหวนขาวที่ขอบตาดำ (Arcus Senilis)

ในคนอายุมากโรคที่พบบ่อย ๆ คือ โรควงแหวนขาวที่ขอบตาดำ วงแหวนนี้อาจจะเป็นวงรอบขอบตาดำหรือจะไม่รอบก็ได้ โรคนี้เกิดเพราะมีความเสื่อมโทรม

ของตาดำบริเวณขอบ ๆ ไม่มีอันตรายใด ๆ และจะไม่ลุกลามเข้ามาหาส่วนกลางตาดำ ผู้ป่วยไม่มีอาการใด ๆ สายตาก็เห็นเป็นปกติ

การป้องกัน : ไม่มีทางป้องกัน

การรักษา : ไม่ต้องรักษา

๒. โรคตาดำขุ่นมัว (Corneal Dystrophy)

ในวัยชรานี้ บางครั้งอยู่ดี ๆ สายตาก็อาจจะมัวลงเสียเฉย ๆ และมัวมากขึ้นทุกทีโดยไม่มีสาเหตุ ผู้ป่วยไม่เจ็บปวด ตาก็ไม่มีการแสดงว่ามีอาการอักเสบ ให้ใส่แว่นสายตาก็ไม่ดีขึ้น ทั้งนี้เพราะมีการเปลี่ยนแปลงในเนื้อของตาดำซึ่งเคยใสเหมือนกระจก ทำให้เป็นฝ้าบังขุ่นมัว ผู้ป่วยมองไม่เห็น ถ้าเป็นมาก ๆ อาจเกิดเป็นแผลเล็ก ๆ ที่ผิวตาดำมีอาการเจ็บปวด เคืองตา น้ำตาไหล ลืมตาไม่ขึ้น

การป้องกัน : ไม่มีวิธีป้องกัน

การรักษา : ๑) ถ้ามีอาการตามัวรีบปรึกษาแพทย์

๒) ถ้าเป็นมาก ๆ ต้องทำการผ่าตัดเปลี่ยนตาดำ

ง. เปลือกตาขาว (Sclera)

๑. โรคแผ่นหนาที่เปลือกตาขาว (Hyaline Scleral Plague)

เปลือกตาขาวในวัยชรา ไม่ค่อยจะมีการเปลี่ยนแปลงมากนัก นอกจากบางครั้งจะพบแผ่นสีเทา ๆ ใต้เยื่อตาขาวทางด้านข้าง ๆ ของตาดำ การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นเพราะมีการเสื่อมโทรมของเปลือกตาขาว ไม่มีอันตรายใด ๆ ไม่มีอาการอย่างไรและสายตาก็เป็นปกติ

การป้องกัน : ไม่มีทางป้องกัน

การรักษา : ไม่ต้องรักษา

จ. แก้วตา (Lens)

๑. ตาชราหรือตาเข้าแว่น (Presbyopia)

คนเราในขณะที่อายุยังน้อยอยู่ สามารถที่จะมองทั้งใกล้และไกลได้ชัดเจน แต่พออายุมากขึ้นถึงประมาณ ๔๐ ปี ก็จะเริ่มมองใกล้ไม่ชัด เช่น ทำงานหรือเพ่งดูสิ่งของใกล้ ๆ แล้วปวดตา หรืออ่านหนังสือพิมพ์ไม่เห็น ทั้งนี้เกิดเพราะแก้วตามีความเปลี่ยนแปลงแก่ไปตามอายุ ผนังของแก้วตาจะหนาขึ้นและเนื้อจะแข็งเข้าไม่ยอมที่จะบีบปรับตัวเพื่อมองใกล้อีกต่อไป ทั้งนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงธรรมดาไม่มีอันตรายใด ๆ

การป้องกัน: ไม่มีทางป้องกัน

การรักษา: ใส่แว่นอ่านหนังสือ (แว่นตาคนแก่)

๒. โรคต้อกระจก (Senile Cataract)

การที่คนเรามองเห็นออกมาได้ชัดเจนนั้นแก้วตาจะต้องใส แต่ถ้าแก้วตาขุ่นมัวก็จะบังทำให้สายตาพิการ แก้วตาที่ขุ่นมัวนี้เรียกว่าต้อกระจก ต้อกระจกในวัยชราเมื่อเป็นใหม่ ๆ ไม่มีอาการอะไร นอกจากตาเริ่มจะมองไม่เห็นและจะมัวลง ๆ ทุกทีจนกระทั่งต้อสุกแล้ว เราจึงจะมองเห็นเป็นก้อนขาวอยู่ตรงรูม่านตาของผู้ป่วย ถ้าไม่รักษาทิ้งไว้นาน ๆ อาจเกิดโรคแทรกซ้อนทำให้ตาบอดได้

การป้องกัน: ไม่มีทางป้องกัน

การรักษา: ๑) เป็นน้อย ๆ ใช้แว่นช่วยได้

๒) ถ้าเป็นมากจนแว่นช่วยไม่ได้แล้วต้องผ่าตัดเอาต้อกระจกออก

๓) หลังผ่าตัดใส่แว่นช่วยผู้ป่วยก็เห็นได้ใหม่

ฉ. เยื่อประสาทตา (Retina)

๑. โรคเยื่อประสาทตาเสื่อม (Retinal Atrophy)

เยื่อประสาทตาก็มีการเปลี่ยนแปลงเสื่อมลงไปตามอายุ คือผนังของเส้นเลือดเล็ก ๆ ในชั้นเยื่อประสาทตาจะหนาขึ้นและแข็งตัว รูหลอดเลือดก็จะตีบเล็กลง (Arteriolar Sclerosis and Choroidal Sclerosis) ทำให้เลือดมาเลี้ยงเซลล์ประสาทไม่

พอเพียง เมื่อเซลล์ประสาทขาดอาหารก็จะเสื่อมตายไป ทำให้ผู้ป่วยสายตาพิการ บางครั้งเยื่อประสาทตาส่วนริม ๆ เสื่อมกลายเป็นถุงน้ำ (Cystic retinal degeneration) ถ้าไม่รีบรักษาอาจลุกลามทำให้ตาบอดได้

การป้องกัน : ไม่มีทางป้องกัน

การรักษา : ปัจจุบันนี้มียาใหม่ ๆ ที่สามารถจะช่วยหนักให้เป็นเบา หรือช่วยให้โรคอยู่คงที่ไม่ลุกลามจนทำให้ตาพิการได้ ดังนั้น เมื่อมีอาการสายตาผิดปกติควรปรึกษาแพทย์

นอกจากโรคของเยื่อประสาทตาที่อาจมากับความชราดังกล่าวแล้ว ยังมีโรคของเยื่อประสาทตาที่ลุกลามมาจากโรคอื่นและเป็นสาเหตุให้ตาพิการได้บ่อย ๆ ก็คือ

๑. โรคเบาหวานขึ้นตา (Diabetic Retinopathy)

ผู้ป่วยที่เป็นโรคเบาหวานมานาน ๆ โดยไม่ได้รับการรักษาหรือได้รับการรักษาไม่ดีพอ โรคเบาหวานอาจลุกลามมาเป็นที่เยื่อประสาทตา ทำให้เกิดมีเลือดออกในชั้นประสาทตา สายตาของผู้ป่วยจะค่อย ๆ มัวลงจนในที่สุดก็มืดสนิทโดยไม่มีอาการเจ็บปวดหรืออาการเตือนใด ๆ ทั้งสิ้น

การป้องกัน : ๑) ในคนอายุมาก ๆ ควรจะได้รับการตรวจหาโรคเบาหวานทุกคน โดยการตรวจปัสสาวะหรือตรวจเลือด

๒) ถ้าพบว่าเป็นโรคเบาหวานต้องพยายามรักษาและควบคุมให้ได้

๓) ถ้ามีสายตามัวควรให้แพทย์ตรวจโดยเร็ว

การรักษา : เมื่อพบว่าเกิดโรคเบาหวานขึ้นตาแล้ว การรักษายากมากมียาที่จะช่วยป้องกันเส้นเลือดแตก และละลายก้อนเลือดที่ออกมาแล้วแต่ก็ไม่ค่อยได้ผล การรักษาที่จะได้ผลก็คือ พยายามรักษาและควบคุมโรคเบาหวานให้ดี อย่าให้ลุกลามมาขึ้นตา

๒. โรคความดันโลหิตสูงขึ้นตา (Hypertensive Retinopathy)

เช่นเดียวกับโรคเบาหวาน คือผู้ป่วยจะมีประวัติว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูงมานาน ๆ หรือเป็นมานานโดยไม่รู้ตัว บางคนไม่ได้รับการรักษา หรือรับการรักษาไม่

เพียงพอ โรคอาจลุกลามมาที่ตาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเส้นเลือดในชั้นเยื่อประสาทตาเส้นเลือดแตกมีเลือดออก สายตาค่อย ๆ มัวลง ๆ จนในที่สุดมืดสนิท

การป้องกัน : ๑) ในคนอายุมาก ๆ ควรได้รับการตรวจว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูงหรือเปล่า

๒) ถ้าพบว่าเป็นต้องรักษาและควบคุมให้ได้

๓) ถ้าสายตามัวต้องปรึกษาแพทย์

การรักษา : ถ้าโรคความดันโลหิตสูงขึ้นตาแล้วรักษายาก เพราะฉะนั้น การป้องกันดีกว่าการรักษา

ช. น้ำในลูกตา (Vitpeous)

๑. น้ำในลูกตาขุ่น(Vitreovs Opacity)

ในคนอายุมาก ๆ บางครั้งเมื่อมองอะไรมักจะรู้สึกเหมือนมีเงาหรือตัวลูกน้ำลอยไปมาขวางลูกตาอยู่ บางคนจะบอกว่าเห็นเหมือนมีแมลงวันบินผ่านไปมา ทั้งนี้เนื่องจากว่ามีการเสื่อมโทรมของน้ำในลูกตาซึ่งปกติจะใส, เมื่ออายุมากขึ้นอาจจะขุ่นหรือเกิดเป็นก้อนหรือเส้นทึบเล็ก ๆ ลอยอยู่ภายใน เมื่อลอยผ่านมาตรงกลางก็จะมาบังสายตาพิการ เพียงแต่ก่อให้เกิดความรำคาญเท่านั้น และไม่มีความเจ็บปวดใด ๆ

การป้องกัน : ไม่มีทางป้องกัน

การรักษา : โดยใช้ยาที่อาจละลายก้อนหรือเส้นทึบนี้ และป้องกันไม่ให้เป็นมากขึ้น

ซ. ประสาทตา (Optic Nerve)

๑. ประสาทตาเสื่อม (Optic Atrophy)

ประสาทตาในคนชราอาจมีการเสื่อมโทรม เนื่องจากหลอดเลือดที่มาเลี้ยงตีบเล็กทำให้ประสาทตาขาดอาหาร สายตาของผู้ป่วยจะค่อย ๆ มัวลง ๆ จนมืดสนิทในที่สุด

การป้องกัน : ถ้าสายตาเริ่มมัวลงให้รีบปรึกษาแพทย์

การรักษา : โดยใช้ยาช่วยกระตุ้นและส่งอาหารให้ประสาทตา

โรคสุดท้ายที่จะกล่าวถึง เป็นโรคที่ร้ายแรงมาก และเป็นสาเหตุให้ผู้ป่วยตาพิการโดยไม่รู้สึกตัวปีละหลายร้อยคน โรคนี้พบบ่อยเมื่อคนอายุเข้าวัยชรา คือ :—

โรคต้อหิน (Glaucomo)

ที่เรียกว่าโรคต้อหิน ก็เพราะความดันภายในลูกตาสูงมากจนทำให้ตาแข็งเหมือนหิน โรคนี้มีอันตรายมาก เพราะความดันที่ขึ้นสูงนี้จะกดบดขยี้ประสาทตา ทำให้ประสาทตา ทำให้ประสาทตาค่อย ๆ ตายไปทีละน้อยโดยที่ผู้ป่วยไม่รู้สึกตัว เพราะไม่มีอาการเจ็บปวด และความพิการของสายตาจะเริ่มจากบริเวณริม ๆ สายตาส่วนกลางยังคงดีอยู่และค่อย ๆ มืดมิดเข้ามาเรื่อย ๆ จนสุดท้ายผู้ป่วยจะมีสายตาแคบเหลือเพียงเหมือนมองลอดเข้าไปตามรูกระบอกหรือรูไม้ซาง และในที่สุดก็มืดสนิท ในระยะที่เป็นมากแล้วผู้ป่วยอาจเริ่มมีอาการปวดลูกตาโดยเฉพาะเมื่อเวลาอยู่ในที่มืด ๆ หรือมองดวงไฟเห็นเป็นแสงรุ้งรอบ ๆโรคนี้เป็นโรคที่รักษาได้แต่ต้องรีบรักษาโดยเร็วก่อนที่ประสาทตาจะถูกทำลายไป ถ้าประสาทตาตายแล้วก็หมดหวัง

การป้องกัน : คนอายุเกิน ๔๐ ปีควรได้รับการตรวจต้อหินทุกคน

การรักษา : ๑) เมื่อเป็นน้อย ๆ รักษาทางยาได้ผลดี

๒) เมื่อเป็นมากแล้วใช้ยาไม่ได้ผล ต้องใช้วิธีผ่าตัด

๓) เมื่อเป็นมากแล้วจนประสาทตาตายก็หมดหวัง

โรคตาต้อ

โดย นายแพทย์พิศักดิ์ สุ่มสวัสดิ์

ข้อความตอนหนึ่งในหนังสือตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พระนคร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ มีดังนี้

"ปุนะจะปะรัง ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยหนึ่งใหม่ว่าด้วยลักษณะจักษุโรคอันบังเกิดแก่บุคคลทั้งหลายสมมุติว่าต้อนั้นมี ๑๘ จำพวก อันอาจารย์ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์อภัยสันตาโน้นโดยวิตถาร ในที่นี้จะขอยกว่าแต่สังเขปให้พอพึงรู้ในลักษณะแต่น้อยมีในคัมภีร์แห่งอาจารย์จัดไว้ คือต้อกระจก ๙ ประการ, ต้ออันเศษ ๙ ประการ, เป็น ๑๘ ประการด้วยกัน (๑) ต้อนิลกระจก, (๒) ต้อกระจกแดง, (๓) ต้อกระจกขาว, (๔) ต้อกระจกเขียว, (๕) ต้อกระจกเหลือง, (๖) ต้อกระจกปรอท, (๗) ต้อกระจกแววนกยูง, (๘) ต้อกระจกหลังเบี้ย, (๙) ต้อวิงกระจก, (๑๐) ต้อเนื้อ, (๑๑) ต้อก้นหอย, (๑๒) ต้อหลังเบี้ย, (๑๒) ต้อลำไย, (๑๔) ต้อผักตบ, (๑๕) ต้อเพกา, (๑๖) ต้อตาปู, (๑๗) ต้อกงเกวียน, (๑๘) ต้อเบี้ย"

ดังนั้นคงพอจะเข้าใจกันได้ว่า ทำไมผู้ป่วยที่มาหาแพทย์เพราะโรคตาชนิดต่าง ๆ ในปัจจุบันบางคนก็ยังมีความคิดว่าตัวเป็นโรคตาต้อ, เพราะเข้าใจว่าโรคตาทั้งหลายคือตาต้อทั้งสิ้น เป็นที่น่าเสียดายว่าในตำรายาศิลาจารึกนี้มิได้เขียนรายละเอียดหรืออธิบายลักษณะและอาการตาต้อแต่ละอย่าง, จึงไม่สามารถจะนำมาเปรียบเทียบให้ตรงกับการวินิจฉัยโรคตาชนิดต่าง ๆ ในปัจจุบันได้ โรคตาต้อบางชนิดซึ่งยังเป็นที่นิยมเรียกชื่อกันอยู่ ทั้งทางผู้ป่วยและทางแพทย์ผู้รักษา เท่าที่พอจะเปรียบเทียบได้กับโรคตาในปัจจุบันมีดังนี้

๑. **ต้อเนื้อ** เป็นโรคตาต้อที่พบบ่อยที่สุดในคนไทย แต่มีอันตรายน้อยที่สุดในบรรดาโรคตาต้อทั้งหลาย ต้อเนื้อมักจะพบได้บ่อยในหมู่คนที่ตรากตรำ, ตาถูกลม, แดด, ฝุ่นอยู่เสมอ เช่น ชาวนา, ชาวเรือ เป็นต้น

ต้อเนื้อเป็นโรคของเยื่อตาขาว (คือนจังคไตวา) เนื่องจากมีการอักเสบและหนาตัวขึ้น เห็นเป็นเนื้อรูปสามเหลี่ยมมีส่วนยอดงอกลามเข้ามาด้วย ต้อเนื้อเมื่อเริ่มเป็นใหม่ ๆ อาจไม่มีอาการอะไรเลยนอกจากตาแดงและเคืองตาบ่อย ๆ โดยเฉพาะเวลาถูกลมถูกฝุ่น เมื่อลุกลามเข้ามาในกระจกตาแล้วอาการจะมีมากขึ้น และถ้าคลุมมาถึงส่วนกลางของกระจกตาก็จะบังรูม่านตาทำให้ผู้ป่วยมองไม่เห็น

ต้อเนื้อระยะเริ่มเป็นรักษาได้ง่ายโดยใช้หยอดหรือป้ายตาด้วยยาพวกสตีรอยด แต่ถ้าลุกลามเข้าในกระจกตาแล้วควรจะลอกออกเสียเพราะถ้าปล่อยไว้จะกินลึกเข้าไปในเนื้อกระจกตา ทำให้ลอกออกได้ไม่หมดเหลือแผลเป็นขุ่นขาวซึ่งต้องรักษาโดยการผ่าตัดเปลี่ยนกระจกตาจึงจะช่วยผู้ป่วยได้ ต้อเนื้อที่เป็นอยู่นาน ๆ และมีหลอดเลือดอยู่มาก ๆ หลังจากลอกออกมักจะงอกใหม่ ดังนั้นจะต้องป้องกันโดยการวางรังสี เบตาภายหลังการลอกทุกครั้ง

๒. **ต้อกระจก** เป็นโรคของแก้วตา (เล็นส) คือการที่แก้วตาซึ่งเคยใสกลับขุ่นหรือเป็นฝ้าทึบทำให้แสงผ่านเข้าไปไม่ได้ ผู้ป่วยจึงมองไม่เห็น ต้อกระจกมีหลายชนิดและเป็นได้ทุกอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยชรา สาเหตุทำให้เกิดต้อกระจกก็มีต่าง ๆ กัน เช่น แก้วตาถูกกระทบกระเทือนจนร้าวหรือตาแตก ทำให้สารน้ำซึมเข้าไปได้ ทำให้แก้วตาขุ่น ต้อกระจกที่เกิดตามหลังโรคอื่น ๆ เช่น ตาอักเสบภายใน ต้อหิน เป็นต้น ต้อกระจกที่พบบ่อยคือชนิดที่เกิดขึ้นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงภายในเนื้อของแก้วตาเนื่องจากวัยชรา เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงตามวัยของอวัยวะอื่น ๆ

อาการสำคัญของต้อกระจกคือสายตาจะค่อย ๆ เลวลง จนกระทั่งมองไม่เห็นอาการอื่น ๆ สุดแล้วสาเหตุ ต้อกระจกที่ทิ้งไว้นานจนสุกเกินไปจะเกิดโรคแทรกซ้อน

เช่น เกิดต้อหิน, ตาอักเสบภายใน, ทำให้ลูกตาขึ้นสูง ซึ่งถ้ารักษาไม่ทันการตาก็จะบอดไปเลย

ต้อกระจกในวัยชราเมื่อเริ่มเป็น สายตาค่อย ๆ มัวลง อาจช่วยได้โดยให้ผู้ป่วยใส่แว่นตาแบบแว่นสายตาสั้นจะช่วยให้สายตาดีขึ้นบ้าง แต่ถ้าเป็นมากแล้วการรักษามีอยู่วิธีเดียวคือ ควักเอาแก้วตาที่ขุ่นผ้าออก แล้วให้ผู้ป่วยสวมแว่น ตาต้อกระ-จกหรือแว่นสัมผัส การผ่าตัดต้อกระจกในปัจจุบันทำได้ง่าย ปลอดภัย และจะทำเมื่อไรก็ได้โดยไม่ต้องรอให้ต้อสุกงอมเหมือนกับที่เคยปฏิบัติในสมัยก่อน ดังนั้นถ้าเมื่อไรผู้ป่วยที่เป็นต้อกระจกไม่สามารถใช้ตาดำเนินชีวิตหรือประกอบอาชีพของตัวเองได้ก็ไปรับการผ่าตัดต้อกระจกได้ทันที

๓. **ต้อหิน** เป็นโรคตาต้อที่มีอันตรายที่สุด เพราะทำให้ผู้ป่วยตาบอดได้โดยไม่รู้สึกตัว และเป็นสาเหตุทำให้คนตาบอดที่พบบ่อยที่สุดอันหนึ่งในประเทศไทย ต้อหินเกิดจากมีแรงดันภายในลูกตาสูงขึ้นผิดปรกติจนทำให้มีอันตรายต่ออวัยวะภายในลูกตา เช่น จอตาและหัวประสาทตา เป็นต้น

ต้อหินมีหลายชนิดเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ กัน บางชนิดเป็นตั้งแต่แรกเกิด หลายชนิดเกิดเป็นภาวะแทรกซ้อนโรคตาอื่น ๆ เช่น การตกเลือดภายในลูกตา, ต้อกระจกระยะหลัง ๆ เป็นต้น ต้อหินชนิดที่มีอันตรายมากคือ ชนิดที่เป็นในคนชรา เกิดขึ้นโดยไม่ทำให้เกิดอาการรุนแรงอะไรเลย นอกจากลานสายตาค่อย ๆ แคบเข้า สายตาค่อย ๆ มัวทีละน้อย ผู้ป่วยมักจะไม่ระแวงว่าตัวเองเป็นโรคเพราะยังพอมองเห็นอยู่ จนกระทั่งลานสายตาแคบลงจนมองเห็นแคบเหมือนมองลอดเข้าไปในรูไม้ซาง และในที่สุดก็บอดสนิท

ต้อหินส่วนน้อยที่เป็นแบบปัจจุบัน คือทำให้มีอาการปวดตา ตามัว ปวดศีรษะ คลื่นไส้อาเจียน มองเห็นแสงรุ้งรอบ ๆ ดวงไฟ ส่วนอาการอื่น ๆ อาจมีร่วมได้สุดแล้วแต่สาเหตุของต้อหินแต่ละชนิด เนื่องจากต้อหินเป็นโรคที่ทำลายเซลล์ประ-

สาทตาแล้วไม่สามารถจะกลับคืนดีได้ ดังนั้นทางที่ดีที่สุดคือการป้องกันโดยทำการตรวจสอบแรงดันลูกตาด้วยเครื่องมือโทโนมีเตอร์ ในผู้ที่มีอายุเกิน ๔๐ ปี ทุกคน ถ้าแรงดันอยู่ในข่ายสงสัยต้องการทำการตรวจสอบด้วยวิธีพิเศษอื่น ๆ ต่อไปอีก

การรักษาโรคต้อหินคือการรักษาสาเหตุ การรักษามีทั้งทางยาและโดยผ่าตัด ถ้าประสาทตายังไม่ถูกทำลายเสียก่อนก็สามารถรักษาให้หายได้ ดังนั้นการวินิจฉัยโรคที่ถูกต้องและการรักษาที่เริ่มแต่เนิ่น ๆ จะช่วยผู้ป่วยไม่ให้ตาบอดได้

๔. **ต้อลำใย** เป็นโรคของกระจกตา คือกระจกตาที่เคยใสเหมือนแก้วกลับเป็นฝ้าขุ่นขาวทำให้ผู้ป่วยมองไม่เห็น ต้อลำใยมักเป็นตามการอักเสบหรือแผลเปื่อยของกระจกตาที่เป็นลึก ๆ ซึ่งเมื่อหายแล้วกลายเป็นแผลเป็นขุ่นขาว ผู้ป่วยไม่มีอาการอะไรนอกจากกระจกตาขุ่นขาวคล้ายเนื้อลำใย

การรักษาต้อลำใยมีอยู่วิธีเดียวคือการผ่าตัดเปลี่ยนกระจกตา

๕. **ต้อข้าวสาร** เป็นโรคของกระจกตาที่เกิดจากการอักเสบ มีลักษณะพิเศษคือบนผิวของกระจกตามีก้อนนูนสีเทาปนขาว ลักษณะคล้ายเม็ดข้าวสาร ติดอยู่ที่บริเวณกระจกตา อาจมีก้อนเดียวหรือหลายก้อนและมักจะมีหลอดเลือดวิ่งเป็นสายหลาย ๆ สายเข้าไปหาก้อนนี้

สาเหตุของต้อข้าวสารยังไม่ทราบกันแน่นอน แต่มักพบในคนที่มีความต้านทานของร่างกายต่ำ โดยเฉพาะในเด็กที่ขาดอาหารเป็นวัณโรค หรือผู้ใหญ่ที่เคยมีประวัติว่าเคยเป็นวัณโรคเมื่ออยู่ในวัยเด็ก ทั้งนี้เป็นผลเนื่องจากมีภูมิไวต่อ ทุเบอร์คุโลโปรเทอิน แต่อาจเกิดจากปฏิกิริยาของกระจกตาต่อเชื้อโรคอื่น ๆ ก็ได้

ต้อข้าวสารมักไม่ทำให้สายตาพิการ นอกจากจะเป็นมากและลุกลามไปจนถึงส่วนกลางของกระจกตาผู้ป่วยจะมีอาการตาแดง เคืองตา น้ำตาไหล สู้แสงไม่ได้ การรักษาที่ได้ผลดีคือหยอดตาหรือป้ายตาด้วยยาเข้าสตีรอยด์

๖. **ต้อตาปู** คือการที่กระจกตาอักเสบหรือเป็นแผลที่เบื่อยอยู่นาน ๆ จนกระทั่งกระจกตาบางลงและแรงดันภายในลูกตาดันกระจกตาทั้งอันปูดขึ้นมา มีลักษณะเหมือนตาของปู เป็นอาการแสดงถึงวาระสุดท้ายของลูกตาที่ใกล้จะแตกประทุอวัยวะภายในเช่นม่านตาหรือแก้วตาพร้อมที่จะทะลักออกมาได้ทุกเวลา

ผู้ป่วยมักจะมีอาการปวดตา ลืมตาไม่ขึ้น ตาอักเสบอย่างรุนแรงและเกือบจะบอดสนิทอยู่แล้ว การรักษาคือการรีบควักลูกตาออกก่อนจะแตกประทุ เพราะจะทำให้การควักลูกตาลำบากยิ่งขึ้น

โรคตาแดง

โดยนายแพทย์พิศักดิ์ สุ่มสวัสดิ์

เมื่อพูดถึง **โรคตาแดง** เรามักหมายถึง การอักเสบของเยื่อตาขาว (Conjunctiva) ซึ่งจะมีเส้นเลือดขยายโตขึ้นเห็นเป็นเส้นสีแดงเป็นสาย ๆ มากมาย ทำให้เยื่อตาขาวดูเป็นสีแดงหรือสีชมพู บางครั้งอาจมีลักษณะตาแฉะ และมีขี้ตาอยู่ด้วย โดยทั่วไปโรคตาแดงไม่ค่อยทำให้สายตาผิดปกติ

สาเหตุที่ทำให้เกิดโรคตาแดงมีหลายอย่างเช่น

(ก) ติดเชื้อโรคซึ่งมีหลายชนิด อาจเป็น แบคทีเรีย (Bacteria), ไวรัส (Virus) ฟังกัส (Fungus) หรือ พาราไซท์ (Parasite) ซึ่งโดยมากมักจะเกิดจากแบคทีเรีย

(ข) ถูกกระทบกระแทกด้วยของแข็ง เช่น ผงเข้าตาแล้วขยี้, เล็บข่วน, ไม้ตำ เป็นต้น

(ค) แพ้สารบางอย่าง เช่น เครื่องสำอางค์ที่ใช้ตบแต่งตา, ยาหยอด หรือยาป้ายตา, แพ้ฝุ่น หรือ ควันบุหรี่

(ง) ถูกสารซึ่งออกฤทธิ์กัดเยื่อตาขาว เช่น กรด, ด่าง, น้ำมันเบ็นซิน

โดยทั่วไปโรคตาแดงจะมีอาการแตกต่างมากน้อย ขึ้นอยู่กับสาเหตุที่เป็น เริ่มแต่มีอาการคัน ระคายเคืองตา น้ำตาไหล มองแสงแล้วเคือง ขี้ตาออกมากโดยเฉพาะตอนเช้าลืมตาไม่ค่อยขึ้น ลักษณะที่ตรวจพบมีมากน้อยสุดแล้วแต่โรค เริ่มแต่ตาแดงเรื่อ ๆ หรือแดงมาก หนังตาบวม สายตาจะเป็นปกติ นอกจากในรายที่เป็นมาก ๆ และไม่ได้รับการรักษาหรือรักษาไม่ถูกต้อง โรคอาจจะลุกลามไปติดกระจกตา (Cornea) ทำให้สายตามัวได้ ผู้ป่วยจะมีอาการเหมือนมีผงอยู่ในตา แต่เมื่อหายแล้ว สายตาก็จะกลับดี

เช่นเดิม โรคตาแดงบางชนิดอาจมีอาการทางร่างกายอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น มีไข้เจ็บคอ ปวดมึนศีรษะ ครั่นเนื้อ ครั่นตัว ต่อมบริเวณหน้าหูและใต้คางบวม เนื่องจากโรคตาแดงอาจเกิดขึ้นได้จากสาเหตุต่าง ๆ กันดังกล่าวแล้ว การรักษาจึงแตกต่างกัน สุดแล้วแต่สาเหตุ การใช้ยาผิดจะทำให้โรคลุกลามมากขึ้น ดังนั้นการรักษาจึงควรอยู่ในความพิจารณาของแพทย์

ในขณะนี้ปรากฏว่ามีโรคตาแดงชนิดหนึ่งกำลังระบาดอยู่ทั้งในพระนครและต่างจังหวัด ได้เริ่มตรวจพบผู้ป่วยมาตั้งแต่เดือนมิถุนายน และจำนวนผู้ป่วยมีมากขึ้นเป็นลำดับจนขณะนี้จัดได้ว่ากำลังระบาดและติดต่ออย่างรุนแรง มีผู้ป่วยมารับการรักษาตามโรงพยาบาลต่าง ๆ วันละหลายร้อยคน การระบาดพบมากตามแหล่งชุมนุมชน เช่น โรงเรียน กรมทหาร สถานที่ราชการ โรงงานหรือสถานที่ทำงานที่มีคนรวมกันอยู่มากๆ นอกจากนี้ยังติดต่อได้ง่ายและรวดเร็วไปยังสมาชิกในครอบครัวเดียวกันด้วย

เด็กอ่อนและเด็กเล็กมากมักไม่ใคร่เป็นเพราะในร่างกายยังมีภูมิคุ้มกันซึ่งได้มาจากแม่ แต่ในเด็กโตขึ้นมาขนาดเข้าโรงเรียนแล้ว ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ไม่มีภูมิคุ้มกันจะติดโรคตาแดงชนิดนี้ได้ง่าย สาเหตุของโรคตาแดงชนิดที่กำลังระบาดอยู่นี้ เข้าใจว่าเกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่งซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มของ อดิโนไวรัส (adenovirus) ซึ่งเมื่อเป็นขึ้นแล้วอาจมีเชื้อแบคทีเรียอื่น ๆ มาซ้ำเติม ทำให้มีอาการมากขึ้น

การติดต่อ เข้าใจว่าส่วนใหญ่โดยทางฝุ่นละอองในอากาศ หรืออาจติดต่อโดยตรงเช่นการใช้ผ้าเช็ดตัวผ้าเช็ดหน้าร่วมกัน หรือการอยู่ใกล้ชิด ก็อาจทำให้มีโอกาสติดต่อกันมากขึ้นเมื่อได้รับเชื้อมาแล้ว อาการจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วภายในเวลา ๓—๔ ชั่วโมง ถ้ายิ่งไปขยี้ตาหรือถูกลม ถูกฝุ่นมากขึ้นอาการก็จะรุนแรงยิ่งขึ้น

ผู้ป่วยจะเริ่มเป็นข้างใดข้างหนึ่งก่อน ซึ่งภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมงก็จะติดต่อไปยังอีกข้างหนึ่ง เริ่มโดยมีอาการแสบคันตา และต่อมาจะมีอาการเคืองตาน้ำตาไหล มองสู้แสงไฟไม่ค่อยได้ เยื่อหุ้มตาขาวจะบวมแดง บางครั้งถึงกับมีเลือดออกเป็นแผ่นสีแดง

ใต้เยื่อหุ้มตาหนังตาจะบวมมีขี้ตาสีเหลืองอ่อน ๆ โดยเฉพาะตอนเช้าจะรู้สึกมีขี้ตามากจนลืมตาไม่ค่อยขึ้นถ้าโรคลุกลามถึงตาดำจะมีอาการเหมือนมีผงอยู่ในตา และสายตาจะมัวลงเล็กน้อย

ในปัจจุบันนี้ยังไม่มียาที่สามารถฆ่าหรือทำลายเชื้อไวรัสได้โดยตรง แต่ก็จำเป็นต้องใช้ยาพวกแอนตี้ไบโอติค (Antibiotic) ชนิดที่เชื่อว่าพอจะได้ผลไปออกฤทธิ์หยุดยั้งการเจริญของไวรัสและเพื่อทำลายเชื้อแบคทีเรียที่มีร่วมอยู่ด้วย การใช้ยาชนิดใดหรือใช้อย่างไรควรอยู่ในความพิจารณาของแพทย์ การซื้อยาใช้เอง หรือใช้ยาตามคำแนะนำของผู้ที่ไม่ใช่แพทย์ อาจมีอันตราย เพราะยาหยอดตาหรือยาป้ายตาบางชนิด แทนที่จะได้ผลกลับไปกระตุ้นให้เชื้อไวรัสเจริญเร็วยิ่งขึ้น ทำให้โรคกำเริบลุกลามจนถึงกับตาบอดได้

หลังจากการรักษาที่ถูกต้อง อาการควรจะดีขึ้นภายในเวลา ๓—๔ วัน โดยอาการแสบเคืองตาจะน้อยลง ตาแดงน้อยลง และขี้ตาก็จะน้อยลงด้วย แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของโรคและภูมิต้านทานของผู้ป่วยแต่ละคน อาการทั้งหมดควรจะหายสนิทและเยื่อตาจะขาวเป็นปกติ ภายในเวลา ๒—๓ อาทิตย์ หลังจากนั้น มักจะไม่เป็นใหม่ เพราะร่างกายมีภูมิคุ้มกันแล้ว

ข้อควรปฏิบัติในระยะที่กำลังมีโรคตาแดงระบาดอยู่นี้

(๑) ควรหลีกเลี่ยงการออกนอกบ้าน ไปถูกฝุ่น ถูกลม ซึ่งอาจจะติดเชื้อโรคซึ่งมีอยู่ตามอากาศมาได้ง่าย

(๒) หลีกเลี่ยงการไปสถานที่ที่มีคนกำลังเป็นโรคตาแดงกันมาก ๆ เช่นโรงเรียนที่กำลังมีโรคตาแดงระบาด หรือโรงพยาบาลที่มีผู้ป่วยตาแดงไปรักษากันอยู่มาก ๆ

(๓) ถ้าเริ่มรู้สึกเคืองคันตา อย่าขยี้ตาหรือซื้อยามาใช้เองเป็นอันขาด ควรปรึกษาแพทย์เพื่อรับการรักษาที่ถูกต้อง จะทำให้หายเร็วขึ้นและปลอดภัย

(๔) ระวังการติดต่อไปยังสมาชิกในครอบครัว โดยแยกสิ่งของ เครื่องใช้โดยเฉพาะผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดตัว เสื้อผ้า ควรแยกซัก การอยู่ใกล้ชิดกันทำให้มีโอกาส

ติดโรคมากขึ้น

(๕) ถ้าเป็นโรคตาแดงแล้ว ควรเก็บตัวอยู่กับบ้าน เพื่อจะได้ไม่นำเชื้อโรคไปแพร่หลายให้ผู้อื่นต่อไป ทำให้โรคตาแดงระบาดต่อไปไม่สิ้นสุด

(๖) สมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัวที่มีคนเป็นโรคตาแดง อาจป้องกันการติดต่อ โดยหยอดยาตาที่แพทย์แนะนำ เพื่อป้องกันไว้ก่อน โดยเฉพาะอาทิตย์แรก เมื่อคนในบ้านเริ่มเป็นโรคตาแดง

(๗) พยายามรักษาความสะอาดและอนามัยของดวงตาทั้งสองข้าง โดยอย่าแตะต้องตาถ้าไม่จำเป็น การใช้ผ้าเช็ดหน้าหรือผ้าเย็น ควรงดเสีย ถ้าจำเป็นจะต้องแตะต้องตา เช่นการใช้เครื่องสำอางค์ ควรล้างมือฟอกสบู่ให้สะอาดเสียก่อน

นายแพทย์พิศักดิ์ สุ่มสวัสดิ์
ศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทย

พิมพ์ที่ บริษัท ประชาชน จำกัด (แผนกการพิมพ์)
๓๕ ซอยพิพัฒน์ ๑ ถนนสีลม พระนคร โทร. ๓๒๐๖๒
นายตรงเกียรติ เมณฑกา ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๕